

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Cetkovská

Ageismus aneb starý člověk na prahu třetího tisíciletí

Olomouc 2012

vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Ageismus aneb starý člověk na prahu třetího tisíciletí vypracovala samostatně a všechny užití informační zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Prostějově dne 15. června 2012

Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doc. PhDr. Jitce Skopalové, Ph.D. za připomínky, rady a trpělivost, se kterou vedla tuto práci. Také velmi děkuji za podporu své rodině a hlavně manželovi Radimovi, který je mi velkou oporou. Děkuji i všem seniorům, kteří byli ochotni zúčastnit se rozhovoru.

OBSAH

ÚVOD

1 POHLED NA STÁŘÍ NA PRAHU TŘETÍHO TISÍCILETÍ	7
1.1 Demografické aspekty stárnutí	8
1.2 Demografická situace v České republice	10
1.3 O stáří	12
1.4 Národní program přípravy na stárnutí	16
1.5 Příprava na stáří	18
2 AGEISMUS	20
2.1 Definice ageismu	20
2.2 Zdroje ageismu	21
2.3 Mýty, stereotypy a předsudky o stáří	22
2.4 Dopady ageismu na společnost	27
2.5 Jak se bránit ageismu – vlastní názory	29
3 EMPIRICKÁ ČÁST	34
3.1 Charakteristika výzkumného vzorku	34
3.2 Výsledky strukturovaných rozhovorů	35
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
SEZNAM TABULEK	50
SEZNAM PŘÍLOH	52

ÚVOD

*„Čas nám lidi plyne, to je úděl náš,
ať děláš, co děláš, stejnou cestu máš,
tuhle cestou zpátky nelze nikdy jít,
za každý den díky, že můžeme žít.“*

Josef Fousek, (2008).

Úvodní motto známého písničkáře Josefa Fouska nám připomíná, že čas je jediná spravedlnost na světě, neboť všem plyne stejně a dovede nás ke stáří. Stáří, kterého se v dnešní době většina lidí bojí. Stáří převážně vytěsňujeme z mysli a doufáme, že je ještě hodně daleko, považujeme ho za nutné zlo.

Společenské události posledních dvaceti let přinesly změny ve společenských vztazích. Dnešní doba přináší více konfliktů, bojů o pozice, závist a časté mezigenerační střety. Téma jsem si vybrala, protože mám k seniorům velmi kladný vztah. Vyrůstala jsem v menším rodinném domku v blízkosti matčiných rodičů, a než jsem začala navštěvovat základní školu, přistěhovala se k nám i tatínkova matka. Život s prarodiči mi velmi vyhovoval a uprostřed své rodiny jsem zažívala pocit bezpečí, klidu a jistoty. Odmalička jsem byla vedena k úctě ke starším a vážila si nejen svých prarodičů, ale všech starších lidí. Vždy pro mě byli jako studnice moudrosti, laskavosti a obrovských zkušeností. Právě proto se nad dnešním dle mého názoru neuspokojivým vztahem společnosti k seniorům pozastavuji.

Cílem mé bakalářské práce je popsat ageismus jako společensky negativní jev a vysvětlit příčiny jeho vzniku. Dílčími cíli je popsat stárnutí jako zákonitý biologický proces, představit Národní program přípravy na stárnutí a navrhnout možnosti opatření k minimalizaci ageismu.

V první kapitole se zabývám vztahem dnešní společnosti ke stáří. Věnuji se stárnutí společnosti dle demografických ukazatelů a popisuji proces stárnutí z hlediska biologického, psychického a sociálního. Představuji Národní program přípravy na stárnutí a informuji o konferenci International Federation on Ageing s mottem „*Stáří spojuje*“, která se konala na přelomu května a června letošního roku v Praze. Ve druhé kapitole objasňuji pojem ageismus. Popisuji zdroje jeho vzniku – mýty, stereotypy, předsudky a navrhuji možnosti obrany proti ageistickému jednání. Intenzivně pracuji s dostupnou odbornou literaturou, využívám internetových zdrojů a účastním se seminářů s názvem „*Aktivní stárnutí jako odpověď na nadcházející společenskou krizi v České republice a Evropě*“, které probíhaly od ledna 2010 do května 2012 v Praze.

V empirické části se prostřednictvím metody standardizovaných rozhovorů, snažím zjistit, zda se oslovení senioři s ageistickým jednáním setkali a zda vědí, kam se mohou v případě diskriminace z důvodu věku obrátit. Srovnám názory dvou skupin seniorů, a to 15 seniorů z vesnic v Olomouckém kraji a 15 seniorů, kteří před 30 lety emigrovali do Kanady a v současné době žijí ve Winnipegu. K tomuto srovnání mě vede jednak fakt, že spatřuji značný rozdíl ve způsobu života a přístupu ke stáří u obou skupin a také možnost být s kanadskými seniory často v kontaktu při jejich návštěvách v Čechách a také prostřednictvím e-mailové pošty a počítačového programu Skype. Také charitativní organizace International Federation on Ageing, která v Praze uspořádala konferenci s mottem „*Stáří spojuje*“ pochází z kanadského Toronta a je účastníkům rozhovorů z Winnipegu velmi dobře známa.

1 POHLED NA STÁŘÍ NA PRAHU TŘETÍHO TISÍCILETÍ

Populace stárne! Tento fakt často slyšíme ve všech médiích. Demografické stárnutí společnosti způsobuje nárůst počtu seniorů v populaci, což je interpretováno většinou negativně. Stárnutí populace je vzhledem k šíři svého dosahu problémem komplexním, který ovlivňuje řadu oblastí společenského života. Sociální, zdravotní, ekonomickou, právní, kulturní, rodinou, komunální, regionální a další. Jeho důsledky si vyžadují změny v politice státu vůči seniorům, zejména v otázkách důchodového systému, daňového zatížení, sociálních a zdravotních služeb. Nezbytně nutné je také přehodnotit přístup společnosti, rodin i jednotlivců vůči seniorům. Důsledky stárnutí populace představují problém, který není možno vyřešit bez aktivní spolupráce všech zainteresovaných.

Téměř až do konce 19. století se otázkami stárnutí a stáří zabývali pouze filozofové, spisovatelé a básníci. Dnes se touto otázkou zabývají ekonomové, sociologové, politologové a lékaři. Nikdy v historii se totiž lidé nedoživali vyššího věku, protože neexistovala odborná lékařská péče. Mladí lidé umírali na různé neléčené nemoci, infekce nebo vlivem špatné výživy.

Obrovský rozmach zaznamenává gerontologie a geriatric. Zatímco gerontologie je obecná věda o stárnutí, geriatric je nauka o léčení starých lidí. Jako samostatný obor vznikla až po druhé světové válce. Stárnutí patří k životu, ale až v posledních sto letech se stalo pojmem – pojmem sociálním, ekonomickým a etickým. Klademe si otázky: Jak bude naše společnost vypadat za třicet let? Budeme dostatečně připraveni na to, že třetina obyvatel naší republiky bude v postproduktivním věku? Z čeho se budou vyplácet důchody? Jak bude zajišťována péče o seniory?

Nejen proto si starší generace zaslouží pozornost. Reakce na stárnutí populace jsou již patrné. Vznikají nové domy s pečovatelskou službou, rezidenční byty pro seniory, ale také různá denní centra nebo sociální lůžka pro krátkodobé pobyty seniorů. Problematika stárnutí populace se tak stává společenskou výzvou a záležití pouze na nás, jak se s tímto problémem vyrovnáme.

1. 1 DEMOGRAFICKÉ ASPEKTY STÁRNUTÍ

Demografickými aspekty stárnutí se zabývám hned v první kapitole, protože ze statistik vyplývá, že stárnutí je globálním jevem 21. století a má značný vliv na socioekonomický vývoj společnosti. Demografické stárnutí se tedy stalo často diskutovaným pojmem a má dalekosáhlé dopady na mnoho oblastí společenského života, tedy i na problematiku ageismu.

Demografické stárnutí společnosti, které od poloviny 20. století zasáhlo ve větší či menší míře všechny země, se v současnosti stává jedním z celosvětových problémů. http://www.demografie.info/?cz_starnuti=

Haškovcová (2010, s. 86 – 87) uvádí, že současný stav, při kterém dochází k stárnutí obyvatelstva, je způsoben růstem životní úrovně, zdravějším způsobem života, efektivnější zdravotní péčí a pokroky ve vědě. Demografické i prognostické údaje mají varovný charakter již od konce 60. let minulého století, neboť obrovský nárůst stárnoucí a staré populace má nutné hluboké ekonomické a sociální důsledky.

Ve druhé polovině minulého století došlo k obrovskému nárůstu populace, kdy přírůstek obyvatelstva dosahoval až dvou procent ročně. Zatímco v roce 1804 žila podle OSN na světě jedna miliarda obyvatel, v roce 1927 už to byly miliardy dvě, v roce 1960 tři, v roce 1974 čtyři miliardy, v roce 1987 pět miliard a od roku 1999 již přes šest miliard lidí. I dnes, na začátku nového tisíciletí, přes pozvolný pokles přírůstku na 1,1 procenta ročně, představuje „populační exploze“ jeden ze základních globálních problémů lidstva. Každou minutu se totiž na planetě narodí asi 250 dětí a zároveň 100 lidí zemře. Za těmito celkovými údaji musíme vidět značné regionální rozdíly, a to nejen ve změnách početního stavu populace, ale i v kvalitě života. Základní rozdíl se jednoznačně rýsuje při porovnání situace v rozvinutých zemích na straně jedné a ve většině zemí rozvojových na straně druhé. Zatímco v Evropě dochází k úbytku obyvatelstva, africké země dosahují v průměru téměř 2,1 procentního přírůstku. http://www.rozvojovka.cz/demograficky-vyvoj-ve-svete_226_14.htm

Mühlpachr (2009, s. 31) uvádí, že hrozbou pro náš průběžně financovaný důchodový systém je především penzionování populačně silných ročníků poválečných dětí. Koncem 60. let minulého století bylo doporučeno, aby za starou populaci byla považována společnost, v níž senioři ve věku 65 a více let tvoří alespoň 7 %. Této hranice dosahovala v polovině 90. let většina evropských zemí, ale i Japonsko, USA, Kanada, Argentina, Uruguay, Austrálie, Nový Zéland. Hranici se blíží i Čína, naopak v důsledku masového přistěhovalectví pod tuto hranici omládl obyvatelstvo Izraele.

„V celosvětovém měřítku je tedy v současné době tempo růstu populace nad 65 let třikrát vyšší, než tempo růstu mladé generace do 20 let. Ve vyšším věku více narůstá počet žen, než

mužů, zejména po 80. roce života. V polovině 90. let 20. století byl počet lidí nad 65 let v celém světě odhadován na 380 miliónů, to je kolem 6,5 % globálního obyvatelstva." (Zavázalová a kol., 2001, s. 13).

Pro upřesnění věkové struktury obyvatelstva uvádím tabulku, ze které je patrné stárnutí obyvatelstva ve vyspělých regionech světa. Z tabulky vyplývá, že v Evropě žije v současné době přibližně 16 % obyvatel starších 65 let a v roce 2050 jich má být 27,6 %.

Region	Podíl osob ve věku 65 a více let (v %)			
	2000	2015	2030	2050
Evropa	13,9	16,4	22,1	27,6
Severní Amerika	12,3	14,6	20,4	21,4
Austrálie/Nový Zéland	12,2	15,1	20,2	22,5

Tabulka č. 1 Stárnutí obyvatelstva vyspělých regionů světa.

http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=201

Pro přehlednost uvádím také tabulku vývoje hlavních věkových skupin v Evropě v letech 2000 – 2050. Z tabulky je na první pohled velmi patrný nárůst obyvatel starších 65 let v nastávajících letech.

Věková skupina	2000	2015	2030	2050	2015	2030	2050	2000	2015	2030	2050
	Absolutní počet (v mil.)				Index (2000=100)			Podíl v populaci (%)			
0-14	150	120	113	106	80	75	70	18,6	15,0	14,5	14,7
15-64	546	549	493	414	101	90	76	67,5	68,6	63,4	57,7
65+	112	132	172	198	117	153	176	13,9	16,4	22,1	27,6
Celkem	808	801	778	718	99	96	89	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabulka č. 2. Vývoj hlavních věkových skupin v Evropě v letech 2000 – 2050. (tamtéž)

Ve třetí tabulce je uvedeno pořadí evropských zemí podle podílu osob ve věku nad 65 let. Z tabulky vyplývá, že nejvíce obyvatel starších 65 let žije v současné době v Itálii. Česká republika byla v roce 2000 na 22. místě v počtu obyvatel starších 65 let. Do roku 2050 se má z 22. místa přesunout na 6. místo, což je nárůst počtu obyvatel o 18,8 %. Více starších obyvatel bude žít v Rakousku, Řecku, Slovinsku, Itálii a Španělsku.

2000		2015		2030		2050	
1. Itálie	18,2	1. Itálie	22,4	1. Švýcarsko	30,2	1. Španělsko	37,6
2. Řecko	17,3	2. Švédsko	22,3	2. Itálie	28,6	2. Itálie	35,9
3. Švédsko	17,2	3. Švýcarsko	22,1	3. Rakousko	27,9	3. Slovinsko	34,8
4. Španělsko	16,9	4. Řecko	21,2	4. Německo	27,7	4. Řecko	34,1
5. Belgie	16,7	5. Německo	21,0	5. Švédsko	27,0	5. Rakousko	34,0
22. CR	13,9	12. CR	18,7	11. CR	24,4	6. CR	32,7
39. Moldávie	9,4	39. Arménie	10,3	39. Irsko	16,9	39. Kypr	23,2
40. Arménie	9,4	40. Moldávie	10,2	40. Moldávie	16,5	40. Irsko	21,9
41. Azerbajdžán	5,9	41. Azerbajdžán	8,1	41. Azerbajdžán	15,1	41. Lucembursko	19,7
42. Turecko	5,6	42. Albánie	8,1	42. Albánie	13,1	42. Albánie	18,4
43. Albánie	5,6	43. Turecko	7,2	43. Turecko	11,1	43. Turecko	17,9

Tabulka č. 3. Pořadí evropských zemí podle podílu osob ve věku nad 65 let. Údaje jsou uvedeny v procentech. (tamtéž)

Z výše uvedených údajů vyplývá, že stárnutí populace postihuje celý západní svět. Bez patřičných ekonomických opatření a zásahů může vyústit k výjimečnému stavu, kdy bude v sociální a zdravotní oblasti akutní nedostatek financí, což povede k celospolečenské nejistotě a konfliktům mezi starými a mladými lidmi. S přibývajícím počtem seniorů však paradoxně nedochází k posílení jejich vlivu na společenské dění, ale naopak velký vliv má kult mládeže a zavrhování všeho, co se týká stáří. Záleží na každém státu, jak se k této situaci postaví a jaká opatření zavede. Musíme doufat, že v České republice se podaří najít taková řešení, která povedou k vzájemnému pochopení generací.

1.2 DEMOGRAFICKÁ SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE

Na webových stránkách <http://www.ceskenoviny.cz/domov/zpravy/cesko-starne-senioru-je-vic-deti-min/729130> aktualizovaných dne 15. prosince 2011, uvádí předsedkyně Českého statistického úřadu Iva Ritschelová informace ze sčítání lidu v roce 2011.

Česká společnost dál stárne. Za 10. let přibylo seniorů téměř o pětinu, dětí naopak skoro o desetinu ubylo. Lidí v produktivním věku je přitom jen o necelá 3 % více než v roce 2001. Letos žilo v České republice zhruba o 260 tisíc lidí nad 65 let více, než před deseti lety. Přibylo jich tak o víc než 18 %. Děti do 15 let je v zemi naopak o 127 200 méně než při posledním sčítání v roce 2001. Podle statistiků přibývá sice i lidí v produktivním věku, ale mnohem pomalejším tempem než u seniorů. Lidí mezi 15 a 65 lety je více o necelých 200 tisíc.

„V roce 1961 bylo dětí do 15 let dva a půl krát více než osob starších 65 let. Dnes o padesát let později je již osob starších 65 let více než dětí do 15 let. Počet osob starších 65 let se za padesát let zvýšil téměř na dvojnásobek,“ uvedla Ritschelová. (tamtéž)

Dle dalších jejích informací je věkově nejstarší obcí Pacov na Vysočině a nejstarším krajem je Královéhradecký kraj. Naopak nejmladší podle věku obyvatel je Lysá nad Labem a Středočeský kraj. Nejmenší podíl dětí je v Praze, kde je i nejvíc lidí v produktivním věku. Ve Středočeském kraji tvoří děti 15,6 % obyvatel, v Praze jen 12,7 %. Naopak lidí v produktivním věku je v hlavním městě skoro 71 %. Nejméně jich pak žije na Vysočině, kde představují 69 % obyvatel. V Královéhradeckém kraji celkem 16,8 % tamních lidí bylo starších 65 let. V Ústeckém kraji tvořili senioři jen 14,5 % společnosti. (tamtéž)

Očekávané změny věkové struktury obyvatel nejsou příliš optimistické. Počet seniorů v České republice bude stoupat. Dle mého názoru je nutné zabývat se sociálními i ekonomickými otázkami života seniorů. Čím déle budou senioři schopni postarat se sami o sebe, žít ve svých domovech a pokud možno aktivně se zapojovat do společenského života, tím menší náklady bude stát vynakládat například na výstavbu domovů pro seniory. Aby se zvýšila porodnost, je potřeba podporovat mladé rodiny. Znepokojivé demografické prognózy zatím oprávněně podporují v lidech obavy z budoucnosti a odráží se na nepříznivém společenském klimatu. Jak se ale demografické změny ve společnosti projeví, ukáže až čas.

Na webových stránkách Českého statistického úřadu jsem vyhledala následující tabulky. Tabulka č. 4. udává celkový počet obyvatel v jednotlivých krajích ČR a z toho počet obyvatel starších 65 let k 31. 12. 2010.

Kraje	Počet obyvatel celkem	Věk 65+
Hlavní město Praha	1 257 158	123147
Středočeský kraj	1 264 978	110251
Jihočeský kraj	638 706	58366
Plzeňský kraj	572 045	53554
Karlovarský kraj	307 444	26360
Ústecký kraj	836 045	70229
Liberecký kraj	439 942	38501
Královéhradecký kraj	554 803	54260
Pardubický kraj	517 164	48385
Vysočina	514 569	48486
Jihomoravský kraj	1 154 654	112665
Olomoucký kraj	641 681	60905
Zlínský kraj	590 361	58296
Moravskoslezský kraj	1 243 220	114200
celkem ČR	10 532 770	977605

Tabulka č. 4. Celkový počet obyvatel v jednotlivých krajích a k nim počet obyvatel starších 65 let. (ČSU, 2011)

Z tabulky vyplývá, že počet osob starších 65 let je poměrně vysoký a dle demografických prognóz se má nadále zvyšovat. Původní tabulka, z které jsem čerpala, se zaměřuje na více věkových skupin, které nejsou pro tuto práci nijak významné, proto jsem tabulku upravila pro účely této práce. Tabulka je dostupná na webových stránkách

http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=DEM0040PU_KR&&kapitola_id=19

Tabulka č. 5. ukazuje počet obyvatel v seniorském věku od roku 2008 do 31. 12. 2010. Z tabulky vyplývá, že starých lidí rok od roku přibývá. Nejvyšší nárůst můžeme sledovat u věku 65 – 69 let a dále u věku 70 – 74 let.

Věk	Rok 2008	Rok 2009	Rok 2010
65-69 let	31 268	32 778	33 258
70-74 let	22 811	23 125	24 232
75-79 let	20 285	20 066	19 566
80-84 let	14 076	14 304	14 458
85-89 let	7008	7345	7605
90-94 let	1276	1431	1700
95 a víc	432	431	433

Tabulka č. 5. Složení obyvatelstva podle věku
v Olomouckém kraji. (ČSU, 2011)

[http://www.olomouc.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/600037B354/\\$File/711011110402.xls](http://www.olomouc.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/600037B354/$File/711011110402.xls)

Dle mého názoru není Česká republika prozatím připravena na výrazné stárnutí obyvatel, které nás dle demografických předpovědí čeká. Důležitým krokem je přestat vidět ve stárnutí obyvatel problém, ale výzvu. Je nutné podporovat mladé rodiny, slučitelnost pracovní kariéry a rodičovství. Další variantou je podpora pracovních míst pro seniory a udržení seniorů v pracovním procesu, s ohledem na jejich možnosti a síly.

1.3 O STÁŘÍ

„Žijeme na samém počátku třetího tisíciletí, máme příležitost přehodnotit dosavadní způsob života a chápání stáří. Často používáme větu ‚stáří je konec života.‘ Etapa stáří je však stejně důležitá jako každá jiná a zaslouží si stejnou pozornost jako mládí a dospělost. Období stáří trvá 30 – 40 let a je vlastně stejně dlouhé jako mládí a dospělost.“ (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 11).

Stáří je přirozený biologický jev, při němž dochází k postupnému zhoršování všech tělesných funkcí v plynoucím čase. Stárnutí je započato již narozením každého jedince a končí jeho smrtí. Člověk si postupně uvědomuje omezení vlastních možností, vynakládá více úsilí ke splnění úkolů, které dříve dělal bez větší námahy. Je třeba zdůraznit, že stárnutí není nemoc, ale přirozený fyziologický proces. Fyzická i psychická stránka každého člověka

prochází neustálými změnami. Vlastní faktory stárnutí jsou dány geneticky a jsou ovlivněny vnějším prostředím a způsobem života každého člověka.

Kubešová (2006, s. 10) uvádí, že k faktorům urychlujícím a zpomalujícím stárnutí patří:

Faktory urychlující stárnutí:

- nadměrný příjem potravy,
- stres,
- vysoký krevní tlak,
- tabák a alkohol,
- obezita,
- osamocenost.
- malé společensko-pracovní zapojení,
- sedavý způsob života, malá fyzická aktivita.

Faktory zpomalující stárnutí:

- klidný spánek,
- častá fyzická aktivita,
- zdravá výživa,
- společenské a pracovní zapojení.

Z toho by se dalo vyvodit pravidlo: „jakým životem jsme dosud žili, takové bude naše stáří.“ Stáří je etapou mnoha problematických změn například ztráta životního partnera, ztráta přátel, zaměstnání. Přináší ale také relativní svobodu, klid, moudrost a nadhled.

„Je velmi důležité, aby senior pocítoval spokojenost nebo alespoň smíření s prožitým životem. Stáří je přirozený a předvídatelný proces změn, ale vyznačuje se značnou variabilitou v typech a rychlosti. Týká se našeho fyzického vzhledu, energetického stavu, duševních schopností a společenského života“. (Tošnerová, 2009, s. 14).

V úvodu první kapitoly jsem definovala proces stárnutí a stáří z obecného pohledu. Nyní se zaměřím na stáří z hlediska různých ukazatelů, tj. na stáří kalendářní, biologické, psychické a sociální.

KALENDÁŘNÍ STÁŘÍ

Kalendářní stáří nemůžeme nijak ovlivnit. Je to náš skutečný věk dle data narození uvedeného v rodném listu. Naopak věk biologický je daný naším aktuálním zdravotním stavem, který můžeme ovlivňovat k lepšímu, či horšímu.

Biologický věk může být vyšší i nižší než skutečný věk. Pokud je člověku 40 let a jeho biologický věk je 50 let, jeho organismus vykazuje velké degenerativní změny a ukazuje na předčasné stárnutí. <http://www.tretivek.cz/200712/starnuti-organismu-2/>

BIOLOGICKÉ STÁRNUTÍ

Uvádím zásadní změny z biologického hlediska. Biologické stárí se odvozuje od vzhledu člověka. Záleží na genetických dispozicích každého člověka, jeho životním stylu, prostředí, ve kterém žije a dalších faktorech, které mohou stárí více, či méně oddálit.

„Involuční znaky se dostávají pozvolna. Skutečně staří lidé (75+) již pravidelně vykazují snížení fyzických i psychických sil. Na jejich zevnějšku jsou patrné nepřehlédnutelné změny. Stárí se stalo čitelným ve tváři, v gestech, v chůzi. Svalstvo ochabuje, jeho pružnost klesá, kůže pigmentuje. Pohyby jsou zpomalené, postava se nachyluje a zmenšuje. Lidé hovoří o tom, že starý člověk ‚roste do země‘. Vlasy šedivějí, u mužů častěji řídnou. Na tvářích žen přibýly vrásky. (Haškovcová, 2010, s. 31).

Ve stárí ubývá schopnosti regenerace buněk. Přibývá tělesného tuku a ubývá svalové hmoty. Často dochází k osteoporóze, proto bývá starý člověk více náchylný ke zlomeninám. Zmenšuje se výkonnost srdce a cévy jsou méně pružné. Zhoršují se i smyslové funkce člověka jako zrak, sluch, čich, chuť a hmat.

PSYCHICKÉ STÁRNUTÍ

Stárí je také ovlivněno psychickými změnami, které úzce souvisejí se změnami biologickými. Pokud jsou tělesné změny seniorem negativně chápány a prožívány, dochází ke změnám psychickým. Psychické změny jsou důsledkem změn nervové soustavy a sociálních vlivů. Mění se poznávací schopnosti jako je myšlení, vnímání a paměť. Snižuje se intenzita citového prožívání, mění se žebříček hodnot a zvyšuje se potřeba soukromí. Starý člověk je však jistější v názorech a vztazích. Hůře se adaptuje na nové podmínky vznikající v běžném životě, což zapříčiňuje neurózy, které mají za následek pocitu bezmocnosti a závislosti na rodině a okolí.

„Starý člověk spráda myšlenky pomaleji, než mladý. Myslit a uvažovat je pro něho těžší, než bylo dříve. Avšak kvalita myšlení nebývá do vysokého věku porušena. Duševní činnost stárnoucího člověka se v mnohém podobá psychice člověka sice mladého, ale unaveného nebo jednostranně zahloubaného do intenzivní, třeba tvůrčí činnosti, a nestačícího pak na to, aby věnoval pozornost také jiným stránkám života, třeba daleko jednodušším, ale potřebným a důležitým.“ (Tvaroh, 1971, s. 150).

Ve stáří je důležitá péče o psychickou pohodu. V této souvislosti Haškovcová (2010, s. 171) odkazuje na doporučení psychologa Josefa Švancary, který pod název „*Pět pé*“ shrnul zajímavá doporučení. Je přesvědčen, že je třeba:

1. mít životní perspektivu,
2. usilovat o pružnost,
3. pěstovat prozíravost,
4. porozumění pro druhé,
5. nezapomínat na potěšení.

SOCIÁLNÍ STÁRNUTÍ

Jako poslední rozlišujeme stáří sociální. Vyznačuje se změnou životních rolí, způsobu života a v neposlední řadě ekonomického zajištění. Sociální změny ve stáří přinášejí mnoho okolností, které mohou být pro seniory zátěží. Patří sem odchod do důchodu, odchod ze společnosti do soukromí, ztráta životního partnera, odchod do domova pro seniory, nebo stěhování. Záleží však na každém člověku, jak se s těmito událostmi vyrovná. Důležitý je postoj k přijetí vlastního stáří.

„Sociální věk zahrnuje rozmanité stránky sociálního života člověka. Gerontologové velmi neradi vidí, že stáří se často nesprávně ztotožňuje se zákonným nárokem na starobní důchod, respektive s odchodem do starobního důchodu (důchodový věk). Důchodci mají ještě podstatnou část života před sebou (třetí věk‘). Přesto je sociální stáří vymezené kombinací několika sociálních změn či splněním určitého kritéria – nejčastěji penzionováním, respektive dosažením věku, v němž vzniká nárok na odchod do starobního důchodu. Sociální stáří je vymezeno změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění. Stáří je tak chápáno jako ‚sociální událost‘.“ (Mühlpachr, 2004, s. 15).

„Ve stáří přirozeně ubývá aktivního uplatnění v širším sociálním měřítku, což však nemusí znamenat úbytek zájmu. Naopak starý člověk se často orientuje více než v mládí na mravní a sociální hodnoty, přemýšlí o nich, stává se mentorem, napomínajícím kritikem, strážcem tradice. V tom je velká společenská úloha stáří.“ (Říčan, 1990, s. 59).

V kapitole O stáří jsem popsala proces stárnutí z hlediska biologického, psychického a sociálního. Myslím si, že je důležité smířit se se všemi změnami, které stáří přináší a brát je jako přirozenou součást života. Změn se nemusíme bát, je nutné o nich hovořit. Také je žádoucí vyrovnat se s minulostí a s optimismem hledět do budoucnosti.

1.4 NÁRODNÍ PROGRAM PŘÍPRAVY NA STÁRNUTÍ

Stárnutí populace je celosvětový problém, proto se jednotlivé státy rozhodly ke spolupráci na všech úrovních. Poněvadž se problém stárnutí populace nevyhnul ani naší zemi, vypracoval poradní sbor všech vládních resortů Národní program přípravy na stárnutí, který vychází z Mezinárodního akčního plánu pro problematiku stárnutí (Vídeň 1982) a zásad Organizace spojených národů pro seniory (1991) a je v souladu se závěry II. světového shromáždění Organizace spojených národů o stárnutí v Madridu (8. 4. - 12. 4.2002).

Národní program přípravy na stáří se obrací na celou společnost – mladou, střední i starší generaci. Vychází ze skutečnosti, že mladá generace není připravena na stáří a plně nechápe přínos seniorské populace pro společnost. V popředí zájmu je důležitost přijetí principu nediskriminace a solidarity, uznání starších občanů jako právoplatných členů společnosti a uvědomění si péče o seniory jako stálé hodnoty v lidském společenství. (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 15).

„V Národním programu přípravy na stárnutí se právem zdůrazňuje, že ke změně nepříznivého společenského klimatu a přijetí starší generace jako plnoprávné složky společnosti je třeba především aktivního přístupu samotných seniorů ke stárnutí a stáří. Svou společenskou angažovaností, klubovými aktivitami, zájmem o spolupráci s ostatními generacemi v občanských sdruženích na různých úrovních, by měli senioři přispívat ke změně vnímání stárnutí a stáří jako sterilní, neužitečné, parazitující a odepsané vrstvy obyvatelstva, která ničím nepřispívá do společné pokladnice ekonomického, sociálního a kulturního rozvoje regionu, nebo celého státu.“ (Ort, 2004, s. 80).

V České republice byl přijat v pořadí již druhý Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 – „Kvalita života ve stáří“, a to usnesením vlády České republiky ze dne 9. ledna 2008. Cílem dokumentu je podpořit rozvoj společnosti pro lidi všech věkových skupin tak, aby lidé mohli stárnout důstojně a aktivně se podíleli na životě společnosti jako plnoprávní občané naší země. Dalším cílem je zajistit seniorům, kteří budou v roce 2050 tvořit třetinu společnosti, aktivní a kvalitní život. Program se mimo jiné zabývá podporou zaměstnanosti seniorů, jejich celoživotním vzděláváním a dostupností zdravotní a sociální péče. Program stanovuje konkrétní úkoly a termíny pro jednotlivé resorty a instituce.

Dokument je rozdělen do devíti kapitol:

1. Úvod
2. Základní principy.
3. Strategické priority.
4. Aktivní stárnutí.
5. Prostředí a komunita vstřícná ke stáří.
6. Zdraví a zdravé stárnutí.
7. Rodina a péče.
8. Participace a lidská práva.
9. Implementace a spolupráce.

„U nás byla v roce 2006 jmenována Rada vlády pro seniory a stárnutí populace České republiky, jejímž cílem je přispět k tomu, aby uvedené nadnárodní strategie byly uváděny v život. Zbývá dodat, že 1. říjen byl vyhlášen Mezinárodním dnem seniorů, což je nepochybně příležitost, jak upozornit světovou veřejnost na problematiku stárnutí a stáří.“ (Haškovcová, 2010, s. 92).

Stárnutí, jako celosvětový problém, řeší i Evropská unie. Evropská komise v roce 2005 schválila takzvanou Zelenou knihu „Nová mezigenerační solidarita, jako odpověď na demografické změny“. Dokument se zabývá postavením seniorů ve společnosti, jejich úlohou a demografickými změnami.

Ve dnech 28. května až 1. června 2012 se v Praze uskutečnila konference International Federation on Ageing, s mottem „*Stáří spojuje*“, kterou po organizační stránce zajistilo občanské sdružení Život 90. Jedná se o světové shromáždění významných osobností z řad odborníků a politiků, kteří se zabývali závažnými problémy stárnutí v lokálních i mezinárodních souvislostech. Konferenci finančně a organizačně podpořila vláda České republiky a bezesporu bude krokem vpřed v řešení problematiky stárnutí populace.

Obrázek č. 1. Fotografie z memoranda o spolupráci mezi magistrátem hl. m. Prahy a o. s. Život 90. Na snímku MUDr. Pavel Bém a Mgr. Jan Lorman – ředitel o. s. Život 90 při podpisu memoranda o spolupřádání konference International Federation on Ageing v Praze.

International Federation on Ageing je v Kanadě registrovaná charitativní organizace, která byla založena v roce 1973. Jejím posláním je informovat, vzdělávat a prosazovat politiku a praxi vedoucí ke zlepšení kvality života starších lidí na celém světě. Sídlem IFA je Toronto. Každé dva roky pořádá globální konferenci expertů, zástupců vlád a dalších rozhodujících subjektů, zástupců podnikatelské sféry a reprezentantů nevládních organizací k otázkám stáří a stárnutí. <http://www.zivot90.cz/146-novinky/237-praha-zastiti-organizaci-mezinarodni-konference-ifa>

Rok 2012 byl vyhlášen Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity s důrazem na podporu vitality a důstojnosti všech osob. Celkovým cílem je usnadnit vytvoření kultury aktivního stárnutí založené na společnosti vstřícné pro všechny věkové skupiny. Konferenci pořádalo Ministerstvo práce a sociálních věcí za podpory Evropské komise v ČR. Akci zahájil ministr práce a sociálních věcí Jaromír Drábek. Konference představila jednotlivá témata jako například zaměstnávání starších osob, celoživotní vzdělávání, mezigenerační dialog, dobrovolnictví, zdravé stárnutí a mnohá další. Současně také představila organizace, které se rozhodly dobrovolně přispět k naplnění jeho cílů tohoto tématu. Konference poskytla prostor pro vzájemnou výměnu názorů a zkušeností. Na závěr akce bylo slavnostně podepsáno Memorandum k Evropskému roku 2012, viz příloha č. 1, které slouží jako základní východisko a inspirace pro další kroky vlády ČR, obcí a krajů v procesu zlepšování postavení nejen našich starších spoluobčanů v české společnosti. <http://www.msmt.cz/mladez/zahajeni-evropskeho-roku-aktivniho-starnuti-a-mezigeneracni>

1.5 PŘÍPRAVA NA STÁŘÍ

Stáří je součástí života každého z nás, ale málokdo se na něj připravuje. Neradi totiž myslíme na své stáří a tiše doufáme, že je ještě hodně daleko. Co ale budeme dělat, až jednou přijde, a my nebudeme připraveni?

„Příprava na stáří, není ničím novým, nahlédneme-li hlouběji do dějin pedagogiky, zjistíme, že zdaleka nejde o pojem zcela nový, ale o původní myšlenky Jana Amose Komenského, které vyslovil a formuloval ve svém díle „Pampédia“ neboli „Vševýchova“, která by podle něho měla obsáhnout osm stupňů výchovy: školu dětství, chlapectví, jinošství a mladosti, dále mužného věku, čili životní praxi, a posléze školu stáří a školu smrti, které dohromady představují školu celého lidského života a tvoří dosud nejrozsáhlejší výchovný plán člověka v dějinách pedagogiky“. (Wolf 1982, s. 289).

„Aby se zvýšily šance seniorů na plnohodnotný a kvalitní život, je třeba všechny národní i nadnárodní programy týkající se zdravého stárnutí uvést do praxe. Některé způsoby zdravého stárnutí může ovlivnit sám senior, k realizaci jiných potřebuje prostor, který vytvoří společnost. Obojí není jednoduché, a proto je třeba vítat všechny konkrétní rady, které najdeme v dokumentech souhrnně označovaných příprava na stáří.“ (Haškovcová, 2010, s. 173).

„Píše se, že na stáří se má člověk připravovat už ve středním věku, tak po padesátce. Jenomže kdo tomu tehdy věří!“ (Šiklová, 2008, s. 38).

SHRNUTÍ

Ať naše společnost chce či nechce, musí se pod tlakem demografické prognózy problematice stárnutí populace věnovat. Nemůžeme staré lidi trestat naším nezájmem. V době, kdy se demografické předpovědi naplňují, jsme to právě my, kterým je dnes třicet a čtyřicet let, my budeme stát na druhé straně. Budeme v seniorském věku a můžeme se stát obětí našeho dřívějšího nezájmu nebo negativního postoje společnosti ke stáří. Společnost by měla vytvářet prostor pro vzájemný respekt napříč generacemi a podporovat fungování mezigeneračních vztahů. Ve všem však nemůžeme spoléhat na celospolečenské zásahy, ale musíme se postupně individuálně na vlastní stáří připravovat. To spočívá i ve výchově našich potomků. Stará moudrost totiž říká, že tak jak se chováme ke svým rodičům, tak se naše děti budou chovat k nám.

2 AGEISMUS

Slovo ageismus mnoha lidem vůbec nic neříká, až po přečtení definice zjistí, že již o této problematice četli, slyšeli, nebo se stali jeho obětí. I já jsem se s pojmem ageismus setkala až při osobní návštěvě občanského sdružení Život 90 v Praze. Neznámé pro mě bylo pouze anglické označení, nikoli význam slova. S tím se v běžném životě můžeme setkat docela často v mnoha oblastech lidského života. V této kapitole objasním pojem ageismus, jeho zdroje, dopady ageismu na společnost a uvedu opatření k jeho minimalizaci, protože každý člověk by měl vědět, jak se má zachovat v případě, že se s ageismem setká nebo se stane jeho obětí.

2.1 DEFINICE AGEISMU

Pojem ageismus je odvozen od anglického slova Age – což znamená věk, nebo stáří. Ekvivalent pro toto slovo v českém jazyce neexistuje. Na www.ageismus.cz se dočteme, že pojem ageismus poprvé použil americký psychiatr Robert Butler v roce 1968 v článku Washington Post v souvislosti se segregační bytovou politikou. V roce 1975 Butler ve své knize „Why Survive? Being Old in America“ pojem rozpracovává a v roce 1979 byl „ageism“ poprvé zahrnut do slovníku „The American Heritage Dictionary of the English Language“.

„Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“ (Vidovičová, 2005, s. 6).

„Ageismus – věková diskriminace postihující především staré lidi může vést k věkové segregaci, vyčleňování ze společnosti, je podporován ekonomicko-sociálními problémy a společenskými představami podceňujícími stáří.“ (Tošnerová, 2002, s. 6).

„Ageismus můžeme chápat jako proces systematického stereotypizování a diskriminace lidí pro jejich stáří, podobně jako se rasismus a sexismus vztahují k barvě pleti a pohlaví. Staří lidé jsou kategorizováni jako senilní, rigidní ve svém myšlení a způsobech, staromódní v morálce a dovednostech.... Ageismus dovoluje mladším generacím vidět starší lidi jako odlišné od nich samých, a proto jim brání, aby se staršími lidmi identifikovali jako s lidskými bytostmi. Ageismus je manifestován širokým spektrem fenoménu jak na individuální, tak na institucionální úrovni: stereotypy a mýty, otevřené opovržení a averze,

nebo jednoduše vyhýbání se kontaktu, diskriminační praktiky v bydlení, zaměstnání a službách všeho druhu, přídomky, kreslené seriály a vtipy. Někdy se ageismus stává účelnou metodou, jakou společnost propaguje pohledy na starší osoby, s cílem setřást část vlastní zodpovědnosti vůči nim. Jindy ageismus slouží jako vysoce osobní objektiv chránící osoby mladší (obvykle ve středních letech) – často za vysokou emocionální změnu – před přemýšlením o věcech, kterých se bojí (stárnutí, nemoc, smrt.“ (Butler 1975, s. 12, in Vidovičová 2005, s. 5).

„Někdy je ageismus vysvětlován také jako averze vůči starým lidem i všemu co stárí připomíná. Ageismus však není pouze jednosměrný. Někteří autoři poukazují na to, že i senioři jsou pod silným vlivem ageismu, neboť i oni přebírají stereotypy, které jim o stárí nabízejí mladší generace a nezářídka se s nimi identifikují. V praxi se to projevuje výraznou ambivalencí v hodnocení vlastní situace. I když jsou stárnoucí lidé spokojeni a žijí aktivně, domnívají se, že vlastně žijí ‚špatný život‘.“ (Haškovcová, 2010, s. 34– 35).

2.2 ZDROJE AGEISMU

Vidovičová (2005, s. 12) uvádí, že projevy ageismu můžeme sledovat v těchto oblastech sociálního života:

- občanství (problém participace, občanství druhé třídy),
- pracovní trh (marginalizace, nezaměstnanost osob ve vyšším věku),
- náš důchodový systém (předčasné důchody, rigidita systému),
- zdravotní péče (rozpočtová politika a omezování výdajů, definice oprávnění, etika péče, zneužívání a špatné zacházení se seniory),
- sociální péče,
- životní prostředí (prostorová segregace, bariéry volného pohybu),
- média („neviditelnost seniorů“, neobjektivní budování image staří),
- jazyk, literatura, vtipy, jazykové obraty,
- vzdělání (nerovný přístup vzhledem k ostatním věkovým skupinám),
- věda selekce výzkumných témat, zkreslení v paradigmatu) a další.

Traxler (Traxler 1980 in Tošnerová, 2002, s. 12-13) za možné zdroje ageismu vedoucí k negativním stereotypům a mýtům v západních zemích uvádí:

- **Strach ze smrti** - stáří vzbuzuje strach, smrt a stáří je viděno jako synonymum. Smrt není viděna jako přirozená součást života. Předstíráme, že smrt neexistuje, ignorujeme ji, neradi si připomínáme vlastní smrtelnost.
- **Důraz na mládí a fyzickou krásu** - staří lidé jsou ignorováni, pokud jsou zobrazováni, většinou negativně, důraz na mládí nespočívá jen ve vlivu společnosti, ale v tom jak senioři vnímají sami sebe.
- **Produktivita je těsně spjata s ekonomickým potenciálem** - děti a staří lidé jsou viděni jako neproduktivní. Zatímco děti jsou viděni jako ekonomická investice, staří jsou vnímáni jako finanční dluh nebo závazek. Odchodem do důchodu přestávají být staří lidé viděni jako ekonomicky produktivní, a tím jsou devalvováni.
- **Způsob jakým je zjišťován skutečný stav ageismu ve společnosti.**

„K ageistickému ovzduší bezesporu také přispívá kult mládí, krásy, eventuálně dospělosti tzv. adultismus (z anglického adult – dospělý). Jeho jednostranné preferování pak asociuje představu stáří jako neproduktivnosti starších, jako těch, kteří nemají čím společnosti přispět, a představují tak jen ekonomickou zátěž společnosti.“ (Jirásková, 2005, s. 24).

Pernes a Solich (2006, s. 24) vidí příčiny vzniku ageismu v nezájmu společnosti o potřeby seniorů a proto navrhuje, aby se o těchto problémech psalo a hovořilo. Dále přicházejí s návrhy legislativních změn a zapojení seniorských organizací do této problematiky.

2.3 MÝTY, STEREOTYPY A PŘEDSUDKY O STÁŘÍ

Mýty, stereotypy a předsudky o starých lidech vychází především z novodobého pohledu na člověka a mají velkou sílu v ovlivňování našich názorů. Na jejich základě se usuzuje o kvalitě člověka pouze v souvislosti s jeho věkem. O jejich síle a vlivu se zmiňuje několik autorů, například Tamara Tošnerová, Lucie Vidovičová, Ladislav Rabušic, Erdman Palmore a Helena Haškovcová. Úvodem této kapitoly nejdříve výše uvedené pojmy definuji.

Mýtus – v Akademickém slovníku cizích slov (1998, cit. u Tošnerová, 2002, s. 6) je mýtus definován jako nekriticky přijímaná, uctívaná a zbožňovaná představa o někom nebo o něčem; expresivně je tento pojem chápán jako smyšlenka, výmysl, či blud.

Stereotyp – podle Encyklopedie Diderot, verze 2002 (cit. u Tošnerová, 2002, s. 6), je stereotyp v psychologii a sociologii ustálený a navyklý vzorec myšlení, či chování na základě souhrnu představ, a to buď ve vztahu k sobě – jednotlivci, skupině

(autostereotyp), nebo ve vztahu k jiným (takzvaný heterostereotyp). Stereotypy jsou individuální a sociální. Nebezpečí sociálních stereotypů spočívá v jejich hodnotícím postoji a těsné blízkosti s předsudky.

Předsudek – Hartl a Hartlová (2004, s. 464) charakterizují předsudek jako předpojatost a jistou názorovou strnulost. Opisují jej jako emočně nabitý úsudek bez kritického zhodnocení, od něhož se odvíjí určitý postoj, nebo názor. Předsudek může zastávat jednatel, nebo skupina. Jeho vznik souvisí s určitým přesvědčením, nebo náboženskou vírou. Nezávisí na aktuální situaci a neopírá se o porozumění. Předsudek tedy nezahrnuje empatický přístup.

Haškovcová, (2010, s. 42 – 47) ve své knize *Fenomén stáří* věnovala mýtům o stáří celou kapitolu. Uvádí tyto mýty:

- **mýtus falešných představ** starý člověk nárokuje hlavně ekonomické a materiální zabezpečení,
- **mýtus zjednodušené demografie** – vznikl na základě chybného přesvědčení, že se člověk stává starým v den odchodu do důchodu,
- **mýtus homogenity** – nerozlišujeme potřeby seniorů, všichni se nám jeví jako stejní,
- **mýtus neúčinného času** – patří mezi nebezpečné mýty, neboť vede k despektu ke starým lidem. Každý důchodce je považován za neúčinného, protože jsme pojem užitečné práce redukovali pouze na zaměstnanecký poměr,
- **mýtus ignorace** – často pro nás senioři stojí „na vedlejší koleji“, pokud je vyslechneme, nebereme je vážně,
- **mýtus schematismu a automatismu** - jako by senior nemyslel a už nic nevěděl, z letitých profesních i životních zkušeností zbylo jen nepotřebné schéma automatických funkcí,
- **mýtus úbytku sexu** – spočívá v představě asexuálního stáří,
- **mýtus o lékařích, zejména těch pracujících v geriatrii** - představa laiků, že všechny problémy starých lidí vyřeší medicína,
- **mýtus o arterioskleróze** – v posledních letech modifikovaný jako mýtus o panu Alzheimerovi – na sklerózu svádíme i svou běžnou zapomnětlivost,
- **mýtus o chudobě seniorů** – neustále mediálně prezentované důvody k nutnosti realizovat radikální změny v důchodovém zabezpečení. Mladí lidé se obávají, že již žádné peníze mít nebudou., senioři se bojí, že budou stagnovat jejich zákonem stanovené peníze,

- **mýtus o bezplatném zdravotnictví** – jde o srovnávání socialistického a kapitalistického zdravotnictví.

„ Mýty o stáří vytrvale žijí v nejrůznějších modifikacích a mají značný vliv na utváření všeobecného pojetí i sebepojetí stáří. Výsledná představa, tedy image stáří, není příliš optimistická a právě proto byly už v 70. letech minulého století a nyní znovu vyvíjeny silné politické a společenské iniciativy usilující o kvalitativní změnu postojů ke stáří a ke starým lidem... Šablonovitý a univerzálně devalvující přístup ke starým lidem je pak těžké měnit. Aby se potřebná kvalitativní změna podařila, je třeba destabilizovat postavení mýtů o stáří, a to lze úspěšně učinit jen tak, že se budeme zajímat o heterogenitu postojů, potřeb, názorů a přání starých lidí.“ (Haškovcová, 2010, s. 42– 47).

Erdman Palmore (1990 in Tošnerová 2002, s. 7), uvádí, že stereotypy o stáří vznikají z předčasného a zjednodušeného hodnocení, či dichotomického (černobílého) myšlení. Ageismus se projevuje například v upřednostňování mládí.

- Mladí mohou chybovat, či být pomalí bez nálepky, že jsou nemohoucí, či senilní.
- Mladí mohou zapomenout jméno nebo adresu bez toho, že by se s nimi jednalo s blahosklonnou přezíravostí.
- Mladí mohou být popudliví nebo nepříjemní, bez toho, že by byli označováni jako podivínští nebo potrhlí.
- Mladý muž může zobrazovat a sdělovat své sexuální pocity nebo citové stavy na veřejnosti, aniž by byl nazván oplzlým dědkem.
- Mladí lidé mohou sdělovat příznaky svých nemocí a zaujmou jimi, aniž by byli odbyti poukazem, že neduhy přináší věk.

Podobně také vznikají některé mýty o stáří.

- Staří žijí jen v rozvinutých zemích.
- Staří jsou všichni stejní.
- Stáří mužů a žen je stejné.
- Stáří je křehké, potřebující péči.
- Staří nemají čím společnosti přispět.
- Stáří, je ekonomickou přítěží společnosti. (tamtéž)

Pro úplnost uvádím také deset hlavních bodů shrnujících předsudky (Palmore 1990 in Tošnerová, 2002, s. 7– 9)

1) Nemoc – představa, že nemoc je velmi vážný problém pro většinu lidí, přes 65 let, že tráví hodně času v posteli kvůli nemoci, cítí se unaveni, jsou odkázáni na ústavní péči, potřebují péči dlouhodobě, mají akutnější nemoci než mladí lidé a většina starších se vzhledem k svému zdravotnímu stavu nemůže zapojit do běžných aktivit.

Skutečnost: Okolo 78 % starších osob je dostatečně zdravých na to, aby mohli vykonávat běžné denní činnosti. Jen 5 % seniorů je odkázáno na celodenní ústavní péči. U 81 % se nevyskytují žádná omezení v aktivitách denního života. Osoby starší 65 let trpí chronickou nemocí, která omezuje jejich aktivity (43 %) než u mladší populace (10 %). Starší lidé na rozdíl od mladších mají méně akutních nemocí, méně zranění v domácnosti, méně nehod.

2) Impotence – představa, že většina starších se už nevěnuje žádné pohlavní aktivitě, žádostivosti, a pokud ano, jsou považováni při nejmenším za abnormální. Sexualita je nedůležitá v pozdním životním cyklu.

Skutečnost: Uspokojivý milostný vztah pokračuje pro zdravé páry obvykle do 70– 80 let. Hraje důležitou roli pro mnoho mužů a žen.

3) Ošklivost – krása je v západní kultuře spojována s mládím, proto se především žen s přibývajícím věkem bojí její ztráty. Negativní stereotyp stáří odráží termíny baba, bábina, fosílie, čarodějnice, starý patron, stará koza, scvrklý dědek neboli používání ponižujícího jazyka při hovoru o stáří.

Skutečnost: Jen v některých kulturách se setkáváme s obdivem a úctou ke stáří.

V Japonsku se ve stříbrných vlasech a vráskách odráží moudrost, dospělost a dlouhá léta služby. Ošklivost je chápána jako subjektivní hodnocení neboli „Ošklivost je v oku diváka“. Jak Palmore uvádí, toto osobní hodnocení je dáno kulturními standardy krásy a ošklivosti.

4) Pokles duševních schopností – představa, že schopnosti od středního věku klesají, především schopnost učit se, zapamatovat si a poznávat. Jedná se o nevyhnutelný proces v rámci stárnutí.

Skutečnost: U většiny starších lidí jsou zachovány jejich duševní schopnosti bez zjevné změny. Dochází pouze ke změně reakční doby, což má za následek delší dobu učení. Rozdíl mezi staršími a mladšími osobami může spočívat nejen ve věku a nemocích, ale i v nedostatečné motivaci k učení, nedostatkem praxe nebo úrovni

vzdělání. Vezmeme-li v úvahu tyto poznatky, dojdeme k závěru, že chronologický věk nijak neovlivňuje schopnosti člověka k učení.

5) Duševní choroba – představa, že duševní choroba je ve stáří běžná, nevyhnutelná a neléčitelná součást stáří. Tento názor panuje i v řadách odborníků, což může být důvodem, proč se jich tak málo věnuje oblasti geriatrického duševního zdraví.

Skutečnost: Duševní choroby nejsou běžnou součástí stáří. Jen 2 % osob starších 65 let je institucionalizovaná s primární diagnózou duševní choroby. V rámci populace má méně než 10 % vážnou duševní chorobu a od 10 % do 32 % její mírné projevy.

6) Zbytečnost – představa, že většina starých lidí je díky zdravotnímu stavu vyřazena z pracovního procesu a ti kteří schopni jsou, tak jejich práce je neproduktivní. Tato představa je hlavním důvodem pro nucený odchod do důchodu, diskriminaci při hledání zaměstnání, poskytování přeškolení a podpoře starších zaměstnanců.

Skutečnost: Většina starších může pracovat stejně jako mladší. Při studiích zaměřených na starší pracující osoby se nezjistilo, že mají menší fluktuaci, méně nehod, jsou spolehlivější.

7) Izolace - představa, že většina starých lidí je společensky izolovaných, či žije osaměle a domněnka, že osamělost je velmi vážný problém pro většinu lidí přes 65 let věku.

Skutečnost: Většina starších lidí udržují kontakty, nejsou tedy společensky izolováni. Okolo 2/3 z nich žije s manželem, manželkou nebo rodinou. (údaj ze Spojených států z roku 1988). Jen 4 % osob žijí extrémně izolovaně a již dříve u nich byl tento jev patrný, z čehož vyplývá, že u nich sociální izolace nevznikla na základě vyššího věku. Většina starších lidí má své příbuzné v dostupné vzdálenosti a kontakty jsou časté. Lidé v sociální síti inklinují přejít od starších k mladším osobám včetně přátel a sousedů.

8) Chudoba – v této oblasti panují dva názory. První tvrdí, že většina seniorů je chudá, druhý tvrdí, že většina z nich je bohatá – obojí s negativním významem.

Skutečnost: V České republice patří k nejchudší vrstvě mladší ženy samoživitelky s malými dětmi.

9) Deprese – předpoklad, že typicky starší osoba je nemocná, bezmocná, senilní, neúčinná, osamělá, v bídě tudíž deprimovaná, postižená nutně depresí.

Skutečnost: Těžšími formami deprese jsou častěji postižení mladší než starší lidé, ale mezi různými duševními chorobami je deprese u starších lidí nejběžnější. Také počet sebevražd u seniorů je nejvyšší ze všech věkových skupin, což činí depresi podstatným problémem pro starší populaci.

10) Politická moc – stereotyp, že staří lidé jsou silná, sobecká, politická síla, která brání provedení nutných reforem.

Skutečnost: Staří lidé tvoří velkou voličskou základnu, všichni však nehlasují stejně a následně mají menší politickou moc, než se předpokládá.

Vzhledem k tomu, že se mezi seniory často pohybují, a to ve vlastní rodině i práci, domnívám se, že většina mýtů o stáří jsou polopravdy, nebo dokonce nesmysly. Mnoho lidí však mýtům přikládá značný význam a poté jim snáze podléhá. V konečném důsledku je stáří považováno za nutné zlo a soudobá společnost tento nepříznivý jev dle mého názoru podporuje.

2.4 DOPADY AGEISMU NA SPOLEČNOST

Současná doba se vyznačuje kultem krásy, dravosti, bohatství, síly a rychlosti mladých a podnikavých lidí a staří lidé jako by byli vytlačováni někam na okraj. Značný vliv na to mají média. Například v reklamách často vystupují mladí, optimisticky ladění lidé představující zvláštní filozofii upřednostňující určitou etapu života. Téměř nikdo si neuvědomuje, jak málo stačí, aby se z mladého člověka stal nemohoucí a na druhých závislý jedinec. Naopak staří lidé vystupují pouze v reklamách na doplňky stravy pro zlepšení paměti, přípravky pro výživu a regeneraci kloubů či přípravky na lepení náhradního chrupu. Existuje velmi málo reportáží o tom, jak senioři prožívají svůj aktivní život a jsou v tomto období spokojeni. Je potřeba obraz seniorů v médiích změnit a stáří ukázat v pozitivním světle.

Domnívám se, že ageistické chování vykazují i naši politici. Ve snaze prosadit důchodovou reformu hovoří o stáří a stárnutí společnosti jako o ekonomické zátěži. Zdůrazňují, že mladá generace bude muset platit vyšší daně na starší spoluobčany. A někteří z nás, „zaslepení

vlastní chtivostí“, jsou schopni seniory po celoživotní odvedené práci, stavět takřka na úroveň těch, co se záměrně práci vyhýbají.

Velmi dobře tuto situaci vysvětluje socioložka Jiřina Šiklová (2008, s. 97) ve své knize *Deník staré paní*. „*Důchod přece není žádný milodar, který nám dávají mladší generace, ale část daní, které jsme celý život platili. Důchod je část naší mzdy, kterou jsme si nevybrali, ale vlastně jsme ji ponechali státu. Společnost naše peníze, investovala, měla z nich úrok a nyní, ve stáří, nám je jako důchod po částech vrací. Kdybych někomu půjčila peníze s tím, aby mi je ve stáří, až nebudu moci pracovat, postupně dával zpátky, bude nám oběma jasné, že to od něho není žádný dar, ale jen splátka dluhu, za níž není třeba projevovat žádný vděk...Kdyby to důchodcům i ostatním lidem ekonomové takhle vysvětlili, budeme mít my starší větší sebevědomí a mladší se na nás budou dívat s větší úctou.*“

Pracuji jako terénní pedagogická asistentka pro děti romské a děti ze sociálně vyloučeného prostředí. Když jsem si na téma stáří povídala s dětmi v rámci vrstevnické skupiny, dostalo se mi samých negativních odpovědí typu:

„*Nechci být stará, mít šedivé vlasy a zuby na vytahování.*“ Nebo: „*Bojím se, že budu pomalá a budu mít svraštělou kůži jako moje babička.*“ Nebo: „*Já se bojím, že všechno zapomenu a budu hodně sám.*“ Žádné z dětí nejmenovalo výhody stáří jako je moudrost, nadhled, životní zkušenosti a dostatek času. Tyto negativní postoje dětí jsou ovlivněny výchovou. Mladé rodiny dnes bydlí převážně samostatně, tradiční soužití více generací už není tak časté jako dříve. Rodiče s dětmi jsou pouze vzájemnými chvilkovými hosty. Pokud předtím žili generace spolu, tak děti vnímaly věkové proměny prarodičů jako přirozené. Mladí lidé jsou ale přesvědčeni, že soužití s rodiči přináší konflikty a střet generačních názorů.

Kritika a urážky starých lidí ze strany mladé generace zaznívá v různých internetových diskuzích a například na portále YouTube je stále k zhlédnutí spot mladých herců Kláry Issové a Jiřího Mádra, v němž nabádají vrstevníky, aby přemluvili prarodiče, ať nevolí levici. www.youtube.com/watch?v=MLfFhdcXJhA

Nevraživost a znevýhodnění vůči věku pociťuje i generace, která se k seniorskému věku teprve blíží. Někteří zaměstnavatelé odmítají starší lidi jen proto, že je jim připisována neschopnost pracovat s moderní technikou a přizpůsobovat se technickým novinkám. Jako by většina z nás zapomněla, že také budou jednou staří a že stáří je přirozenou a nevyhnutelnou součástí našich životů.

Mohu uvést mnoho oblastí společenského života, kde se s ageismem můžeme setkat, ale nejvíce o něm vědí ti, kteří ho pocítili na vlastní kůži. Abychom tuto diskriminaci vymýtili nebo alespoň výrazně omezili, je potřeba změnit pohled na stáří u celé společnosti.

2.5 JAK SE BRÁNIT AGEISMU – VLASTNÍ NÁZORY

Jde o velmi složitou otázku, na kterou nelze snadno odpovědět. Pokud mám hovořit o prevenci diskriminace, je důležité zmínit, že za ním stojí především celkový přístup společnosti ke stárnutí a stáří, který je dlouhodobě spíše negativní. Obecně obranu spatřuji v přístupu k výchově osobnostní i sociální, udržování kontaktů s lidmi různého stáří, pochopení specifík jednotlivých životních období a vnímání rozdílnosti lidí různých věkových skupin. Je nezbytné nastolit porozumění napříč generacemi a hlavně nepřeceňovat význam věku. Dle mého názoru existuje několik variant prevence:

- **Výchovné působení v rodině:** S výchovou vedoucí k úctě ke stáří by se mělo začít již v raném věku. Je třeba usilovat o to, aby byla zachována úcta, z níž vyplývá odpovědnost a starost o rodiče v jejich stáří. Dnes však rodiče často nepocítují odpovědnost za své děti, nevěnují jim dostatek času a ten je nahrazován materiálním přebytkem. Tato skutečnost se pak odráží v mezilidských vztazích a vzájemném odcizování. Vždyť fungující rodina je přístavem fyzické a psychické opory. Citové vazby mezi generacemi obohacují život dětí, rodičů i prarodičů.

– **Výchovné působení ve škole:** Při rozhovorech s učiteli na školách, kde pracuji, jsem se dozvěděla, že o stárnutí, stáří a mezigeneračních vazbách se v učebnicích příliš nepíše. Je na každém učiteli do jaké míry žáky s problematikou stáří a stárnutí společnosti seznámí. Více o stáří by se dle mého názoru žáci měli dozvědět například v prvouce, později v rodinné výchově. V rámci školních vzdělávacích programů je potřeba na tuto problematiku děti upozorňovat, vést je k úctě, pochopení, ohleduplnosti a toleranci k seniorům například formou projektů nebo spolupráci s kluby seniorů či domovy pro seniory. Na některých školách tato praxe již funguje. Když se spojí energie a radost jedněch se zkušenostmi druhých, může vzniknout pro obě skupiny velmi obohacující vztah.

– **Změna prezentace stáří ve sdělovacích prostředcích:** Současnou prezentaci seniorů v médiích považuji za chybnou. Média určují, o čem budeme přemýšlet a diskutovat. O stáří většinou informují v souvislosti s důchodovou reformou nebo ukazují seniory jako oběti trestných činů. Senioři by měli být v médiích prezentováni jako plnohodnotní členové

společnosti. Média by měla ukázat, že stáří přináší zkušenosti a moudrost i nadhled a že vitalita není jen výsadou mládí, ale žít aktivně a spokojeně se dá i po šedesátce. Pokud by média věnovala seniorům více času a zobrazovala je v pozitivním světle, negativních postojů a předsudků k této skupině obyvatel by jistě ubylo.

– **Důležitý je i aktivní přístup samotných seniorů:** Neměli by stáří chápat jako nutné zlo, ale další etapu života. Měli by se vzdělávat. Jednou z možností jsou univerzity třetího věku, které u nás mají dvacetiletou tradici. Senioři zde mohou načerpat nové informace, zkušenosti a znalosti, které jim umožní se orientovat v dnešní hektické době. Také je důležité dodržovat zdravý životní styl a společně se setkávat.

– Velký význam spatřuji **v podpoře neziskových organizací, sdružení a projektů zabývajících se problematikou stáří.** Tyto organizace se mezi seniory těší čím dál větší oblibě. Jejich cílem je podporovat seniory v soběstačnosti, tím posilovat jejich sebevědomí a podporovat osobní zodpovědnost. Vzájemná setkání zabraňují samotě a pomáhají v navazování kontaktů. Senioři mají možnost účastnit se různých besed a společenských akcí. Podpora růstu seniorova sebevědomí prostřednictvím získávání znalostí, dovedností a schopností je jednou ze správných cest.

Vostřáková (1998, s. 20) uvádí, proč je aktivizace seniorů důležitá:

- je součástí mentální hygieny a vytváří odolnost,
- aktivizace je optimální terapie ve stáří,
- je nejlepší sociální prevencí biologického procesu stárnutí,
- starý člověk si při ní sám určuje míru aktivity vlastním rozhodnutím,
- je přirozeně lidská a ekonomicky nejméně nákladná,
- přináší nemalé společenské úspory,
- podpoří setrvání člověka v domácím prostředí co nejdelší dobu,
- umožňuje žít seniorům normální život.

Uvádím veřejnosti známější organizace. Občanské sdružení Život 90 jsem měla možnost navštívit osobně. Zaměstnanci se snaží poskytovat profesionální a kvalitní informace. Jejich práce je pro ně posláním.

- **Občanské sdružení Život 90**, jehož cílem je prohlubovat kvalitu života celé společnosti tím, že přispívá svou humanitární činností k řešení specifických problémů seniorů. Umožňuje jim aktivně a smysluplně žít v jejich vlastním domově tak dlouho

jak je to jen možné a provází seniory podzimem života tak, aby jejich stáří plynulo důstojně. <http://www.zivot90.cz/105-o-nas/148-poslani>

- **Občanské sdružení Gema**, které se od roku 1993 snaží připravovat projekty, které se týkají především podpory zdraví a prevence onemocnění ve vyšším věku.

<http://gema.gerontocentrum.cz/index-2.html>

- **Občanské sdružení Remedium** se zaměřuje na vzdělání, podporu a pomoc v psychosociální oblasti. Organizuje společenské, vzdělávací a pohybové programy pro seniory. <http://www.remEDIUM.cz/o-sdruzeni/o-sdruzeni.php>

A mnoho dalších sdružení působí ve všech krajích České republiky.

Dobrym příkladem pro společnost je také projekt Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, která ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí, s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Svazem měst a obcí České republiky uvedlo v život projekt „**Šťastné stáří očima dětí**“ a v jeho rámci vyhlásilo již druhý ročník výtvarné soutěže pro děti do patnácti let. Cílem výtvarné soutěže je odstraňovat předsudky o stáří a podporovat seniorský věk jako plnohodnotnou etapu života, přivést děti k zamyšlení se nad stárnutím a poznat tak jejich vnímání starší generace, ale také přispět k vzájemnému předávání životních zkušeností a elánu.

Dalším dobrým nápadem, jak sblížit generace, je projekt nadace O2, která podpořila projekt **The Wall – 537 Faces** mladých českých výtvarníků Jáchyma Moravce, Martina Činčára a Daniela Bártů, kteří chtějí změnit pohled seniorů na graffiti v ulicích. Mladí výtvarníci se snaží formou přednášek změnit pohled seniorů na street – art. Umělci na přednášce seniora vyfotí, snímek v počítači upraví tak, aby z něj šla vyřezat šablona. Ta se nalepí na zeď u Centra Elpida v Praze na Pankráci a senioři ve spolupráci s výtvarníky pomocí sprejů portrét dotvoří.

<http://www.ceskenoviny.cz/kultura/zpravy/pankrac-se-pysni-graffiti-od-senioru/707054>

Obrázek č. 2. Fotografie z projektu The Wall – 537 Faces.

Jako poslední uvádím kampaň s názvem „**Mluvme o stáří**“, kterou 1. října 2010 při příležitosti Mezinárodního dne seniorů odstartovala obecně prospěšná společnost Elpida plus. Znamé osobnosti se nechaly vyfotografovat bez nároku na honorář. Cílem kampaně je podpořit mladé lidi k mezigenerační diskuzi a připomenout hodnoty, které s sebou stáří přináší a probudit celospolečenský zájem o téma stáří. Tvářemi kampaně se staly herečky Jana Plodková, Iva Pazderová, herec Petr Vaněk a zpěvák Václav Havelka ze skupiny Please the trees. <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=2314576>

Ať už probíhá jakákoli kampaň pro „sblížení generací“, každý člověk by se měl zamyslet především sám nad sebou, zda občas nevykazuje známky ageistického chování. Měli bychom přemýšlet jak se případnému ageistickému chování vyvarovat a přispět k jeho minimalizaci, protože dříve, nebo později se každý může stát jeho obětí. Plně se ztotožňuji se slovy filmové teoretičky a publicistky Sylvie Polákové:

„Odkývat, že existuje nějaký problém, nedělá většině členů naší společnosti potíže. Těžší už je ale druhý krok, který spočívá v tázání se sebe sama, jestli k němu nějakou měrou nepřispívám. Kořeny diskriminace seniorů začínají možná už u obecného sklonu vidět problémy a zabývat se jimi teprve v momentě, kdy se nás přímo dotýkají. A i tehdy si uvědomujeme většinou jen naši vlastní perspektivu a druhý pohled nám uniká, nebo je nám dokonce lhostejný. Řešení společenských problémů vyžaduje individuální i celospolečenskou ochotu pro dialog.“ <http://www.vitalplus.org/article.php?article=441>

Při čerpání informací pro tuto práci jsem se seznámila s mnoha internetovými portály, které se zabývají problematikou stáří, stárnutí a poskytují mnohdy vyčerpávající informace k různým seniorským tématům. Můžeme zde získat informace z oblasti sociální, zdravotní,

nebo právní. Je zde vyhrazeno i místo pro diskuzi, kde si generace mohou vzájemně předávat svoje zkušenosti a názory. Pro příklad uvádím tyto:

- Svět seniorů www.svetsenioru.cz
- Seniorům www.seniorum.cz
- Žijeme na plno www.zijemenaplno.cz
- Český důchodce www.ceskyduchodce.cz
- Třetí věk www.tretivek.cz
- Aktivní stáří www.aktivnistari.cz
- Senior Club www.seniorclub.cz
- Elpida (v překladu naděje) www.elpida.cz
- Senzační senioři www.sensen.cz

Pravidelně vycházejí také časopisy, které jsou běžně dostupné v síti poštovní novinové služby, nebo v bohaté distribuční síti, která je uveřejněna v každém z časopisů. Tyto časopisy jsou určeny ženám i mužům nad 50 let. Poskytují užitečné informace a vzdělávají v různých zájmových oblastech. Srozumitelnou a zároveň odborně garantovanou formou přibližují čtenářům zdravotní problematiku zralého věku, s důrazem na možnosti prevence. V časopisech najdeme aktuální tipy na společenské akce, reportáže, rozhovory, ale i recepty, křížovky, fejetony a příběhy ze života seniorů. Tyto časopisy odporují sebevědomí seniorské generace a její podíl na věcech veřejných.

Například:

- Revue 50 plus – vydává nakladatelství Altera Média
- Třetí věk – vydává Promoveo s.r.o.
- Elán plus – vydává nakladatelství Šestatřicítka
- Vital plus – Elpida plus o.p.s.
- STROM Barvy života – vydává Nakladatelství strom s.r.o.
- Doba seniorů – vydává Rada seniorů ČR

Shrnutí

Každý starší člověk se může stát obětí ageismu. S diskriminací či nerovným zacházením se senior může setkat ve všech oblastech společenského života, o kterých se zmiňují v podkapitole Zdroje ageismu, a to v různé míře závažnosti. Je proto důležité, aby senior věděl, jak se má bránit. Člověk v rozpuku svých fyzických i psychických sil se s nastalou situací snáze vyrovnává, ale starší lidé jsou zranitelnější a mají sklony k apatii. Forma diskriminace seniorů může mít nejen materiální dopad, ale i citelný dopad na psychiku stárnoucího člověka. Je proto nutné, aby senior věděl, jak se má zachovat a kam se má obrátit v případě, že se stane obětí nerovného zacházení. V takovém případě přichází na řadu pomoc odborníků. Jedná se například o krizová centra pro seniory, telefonické linky pro pomoc seniorům a občanské poradny, které poskytují bezplatné sociálně odborné poradenství a fungují ve všech krajích České republiky. Je také dobré znát zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací.

V případě nerovného jednání má senior možnost obrátit se také na Českou advokátní komoru, která mu může přidělit bezplatného právníka a nabízí bezplatné právní poradenství. Další možností je veřejný ochránce práva a v neposlední řadě se může obrátit na Asociaci mediátorů České republiky, která mu zprostředkuje kontakt na akreditované mediátory, a senior tak získá další informace o mimosoudní cestě řešení různých sporů.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

V empirické části práce se zaměřím na zjištění názorů seniorů, které se týkají problematiky ageismu. Jako výzkumnou metodu jsem si zvolila standardizovaný rozhovor, protože přináší přímý kontakt s respondentem. Předpokládala jsem, že pro starší seniory bude snadnější rozhovor než čtení a následné vyplňování dotazníku. Jako předlohu pro rozhovor jsem využila dotazník dle Palmore (2000), který jsem si upravila dle svých potřeb.(viz příloha č. 2.)

Podle Jeřábka (1993, s. 72) je standardizovaný rozhovor s dotazníkovým archem

- nejvíce formalizovaná forma rozhovoru,
- od každé osoby je vyžadována stejná informace,
- každému jsou kladeny přesně stejné formulované otázky,
- otázky jsou ve stejném pořadí.

Standardizované interview je nejvhodnější použít, když je dotazován velký počet osob a soubor dotazovaných je homogenní z hlediska životního stylu, filozofie, náhledu a zkušeností (kultury), nebo pokud opravdu víme, na co je důležité se ptát a jak se na to ptát.

Cílem šetření je pomocí rozhovorů zjistit, zda se oslovení senioři setkali s ageismem, jak vnímají postoje společnosti k seniorům a zda by věděli, kam se mohou obrátit v případě diskriminace. Mimo uvedené bylo rovněž mým vlastním záměrem všem zúčastněným seniorům v případě jejich zájmu poradit, jak se bránit případné diskriminaci z důvodu věku. V rámci šetření jsem srovnala odpovědi 15 seniorů z Olomouckého kraje a 15 seniorů z kanadského města Winnipeg.

3.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Pracuji jako terénní pedagogická asistentka pro děti romského původu a děti ze sociálně vyloučeného prostředí. Při své práci v terénu se tak setkávám s velkým množstvím lidí a to, nejen z řad rodinných příslušníků dětí, s nimiž pracuji. Při účasti na obecních a kulturních akcích se setkávám i s ostatními lidmi z vesnic, které v rámci své práce navštěvuji. Nebylo tak těžké oslovit seniory ve vesnicích, kde působím. Další seniory jsem oslovila z řad lidí, kteří žijí v mém okolí. Ne všichni byli ochotni se rozhovorů zúčastnit, proto jsem oslovila více lidí.

Vyhodnotila jsem odpovědi 15 seniorů, kteří žijí v těchto obcích Olomouckého kraje: (Brodek u Prostějova, Dětkovice, Dubany, Seloutky, Určice, Vranovice, Vrbátky) a okresního

města Prostějova. (viz. příloha č. 3.) Druhou skupinou oslovených bylo 15 seniorů, kteří před 30. lety emigrovali a v současné době žijí v kanadském městě Winnipeg. Byli mezi nimi i členové naší rodiny, kteří se rádi vrací domů do Čech a povídají o svém životě ve Winnipegu. Winnipeg je hlavní město kanadské préríjní provincie Manitoba, žije v něm asi 620 000 obyvatel a je zároveň největším městem této provincie. V jejich přístupu k životu i svému věku spatřuji značné rozdíly, proto jsem je oslovila, přičemž oni souhlasili s rozhovory pro účel této práce. Výběrovým kritériem byly osoby starší 65 let. Rozhovory se seniory z Winnipegu proběhly prostřednictvím e-mailové pošty a počítačového programu Skype. (viz příloha č. 4.)

Rozhovory se seniory z Prostějovska proběhly v jejich domácím prostředí. Při rozhovorech jsem se od respondentů dozvěděla i mnoho dalších informací z jejich života, které z rozhovoru spontánně vyplynuly. Pro každého z respondentů jsem si vyhradila dostatek času a před zahájením rozhovoru jsem každého z nich ujistila, že písemný záznam našeho rozhovoru je anonymní a nebude veřejně prezentován.

3.2 VÝSLEDKY STRUKTUROVANÝCH ROZHovorŮ

V následující části práce uvádím výsledky strukturovaných rozhovorů. Protože se jedná o malý počet respondentů, nebylo možné získané údaje zaznamenat do grafů a tabulek, proto jsou pouze slovně okomentovány. Všichni dotazovaní se rozhovoru zúčastnili dobrovolně a ochotně odpovídali na otázky z listu šetření. Zaujalo mě, že v rozhovorech byly více sdílnější české seniorky, naopak z kanadských respondentů byli sdílní spíše muži. Značkou OK označuji seniory z vesnic v Olomouckém kraji.

Pohlaví respondentů

Senioři z OK: Z Olomouckého kraje se rozhovoru zúčastnilo 9 žen a 6 mužů.

Senioři z Winnipegu: Z Winnipegu na dotazy odpovídalo 8 mužů a 7 žen.

Věk respondentů v roce 2012

Senioři z OK: Průměrný věk seniorů je 74 let.

Senioři z Winnipegu: Průměrný věk seniorů je 69 let.

Slyšel/a jste někdy pojem ageismus?

Senioři z OK: 13 seniorů uvedlo, že pojem ageismus nikdy neslyšeli, 1 senior, pojem zná od vnučky, která studuje na vysoké škole a 1 senior zná pojem ageismus z médií.

Senioři z Winnipegu: Všichni senioři znají pojem ageismus a 7 z nich tvrdí, že určitá míra diskriminace seniorů existuje.

Otázkou jsem zjistila, že 13 seniorů z Olomouckého kraje nikdy neslyšelo pojem ageismus. Po vysvětlení pojmu se shodovali, že se s jeho důsledky se setkali. Pouze 2 senioři slovo znali. 1 senior zná slovo z médií a 1 senior pojem slyšel od vnučky, která studuje na vysoké škole. Všichni senioři z Winnipegu tento pojem znají. S jeho důsledky se ale nesetkali. Dle svých odhadů jsem předpokládala, že nikdo z českých seniorů nebude pojem ageismus znát. Senioři z Winnipegu tento pojem znali všichni, důvodem je anglický původ slova.

Slyšel/a jste někdy vtip, který si tropil žerty ze stáří?

Senioři z OK: Všichni senioři slyšeli vtipy o stáří. 10 seniorů už si jejich obsah nepamatuje, někdy je tyto vtipy pobaví, jak jsou pravdivé. 2 seniory jejich obsah uráží a 3 senioři je mají rádi. Legrace je prý kořením života.

Senioři z Winnipegu: Všichni senioři znají vtipy o stáří, posílají si je v e-mailech a jejich obsahem se baví.

Všichni dotazovaní senioři buď slyšeli, nebo znají vtipy o stáří. Většině z oslovených seniorů tyto vtipy nevadí, pouze dva seniory jejich obsah uráží. Kanadští senioři se jimi baví a navzájem si je posílají přes e-mail. Z uvedeného jsem tedy zjistila, že vtipy o stáří seniorům z obou skupin nevadí, pouze 2 seniory z Olomouckého kraje jejich obsah uráží. Senioři z Winnipegu jsou veselejší, optimističtější a zachovávají si humor, mají snahu posuzovat věci z té lepší stránky.

Vidíte na důchodovém věku něco pozitivního?

Senioři z OK: Všichni respondenti odpověděli, že mají více času, ale z důvodu podlomeného zdraví jej nemohou plnohodnotně využít. Kladně hodnotí, že nemusí chodit do práce.

Senioři z Winnipegu: Všichni senioři uvedli, že mají čas na svoje zájmy, mohou hodně cestovat, věnovat se svým koníčkům a vnoučatům. Občas je to prý ale čas hledání brýlí a čas strávený čekáním v čekárně u lékaře.

Všech 30 dotazovaných seniorů uvedlo, že mají více času a nemusí chodit do práce. Nevýhodou je často podlomené zdraví. Výhodou je čas na koníčky a radost z vnoučat

Jak se dle Vašeho názoru žije seniorům v České republice/Winnipegu?

Senioři z OK: 13 respondentů uvedlo, že záleží na výši důchodu. Všichni musí hodně šetřit, aby zaplatili léky a veškeré náklady spojené s bydlením. 2 senioři uvedli, že se mají dobře, protože žijí z pronájmů za pole a mají dobře zajištěné děti, které jim finančně pomáhají.

Senioři z Winnipegu: Většina seniorů uvedla, že se jim žije velmi dobře nebo dobře. Záleží na finanční situaci, investicích a dobrých přátelích. Kanadští senioři prý na rozdíl od těch amerických nemusí pracovat, aby se užívali.

V této otázce jsem zaznamenala značný rozdíl v odpovědích českých a kanadských seniorů. Čeští senioři musí hodně šetřit a přemýšlet, co si pořídí. Kanadští senioři si žijí spokojeně.

Myslíte si, že se dnešní mladá a střední generace chová k seniorům neuctivě?

Senioři z OK: 7 seniorů uvedlo, že se setkala s velmi nevhodným chováním mládeže k vlastní osobě. Jednalo se o urážky, nadávky, ponižování. 4 senioři uvedli, že se dnešní mládež chová špatně a že se z naší společnosti úcta celkově vytrácí. Dle nich je na vině špatná výchova, uvolnění morálky, zrušení základní vojenské služby. Mládež nemá cíl ani řád. Tito senioři se však se špatným jednáním vůči vlastní osobě nesetkali. 4 senioři si nemyslí, že by se mládež chovala k seniorům neuctivě a v případě, že by se jim to stalo, uměli by se bránit.

Senioři z Winnipegu: 10 respondentů si nemyslí, že by se mládež chovala k seniorům neuctivě. 5 respondentů uvedlo, že špatného chování se dopouští jen malé procento těch, kterým chybí řádné vychování. V Kanadě jsou to dle jejich slov pouze výjimky.

11 českých seniorů uvedlo, že se dnešní mladá a střední generace chová k seniorům neuctivě. Zmiňovali všeobecně zhoršené celospolečenské vztahy, negativní vliv médií a špatnou výchovu. 7 seniorů se setkala s neuctivým chováním na vlastní kůži, což je ze vzorku 15 osob velmi vysoké číslo. Kanadští senioři si nemyslí, že by se k nim mládež chovala neuctivě, jde pouze o výjimky, kdy jedincům chybí řádné vychování. Zde jsem zaznamenala velký rozdíl v odpovědích.

Byl/a jste ignorován/a nebo nebrán/a vážně kvůli Vašemu stáří?

Senioři z OK: 10 seniorů se s ignorací nesetkalo, ale je to také ovlivněno tím, že hodně času tráví doma. 5 seniorů se s ignorováním jejich osoby setkalo ve službách. Většinou v obchodních domech a v hromadné dopravě.

Senioři z Winnipegu: 14 respondentů uvedlo, že se s ignorací nikdy nesetkalo. Jeden senior uvedl, že pouze v Čechách, zde je to prý běžné.

Čeští senioři tráví hodně času doma, proto se s ignorováním své osoby nesetkali. Několik seniorů se setkalo s ignorací při nakupování nebo v městské hromadné dopravě. Kanadští senioři se s ignorováním své osoby nesetkali. Na rozdíl od českých seniorů žijí aktivně a chodí do společnosti, ale čeští senioři prý nemají kam chodit, nejsou pro ně pořádány žádné aktivity. Na sociální izolaci se z části může podílet nedostatečná finanční zajištěnost.

Byl/a jste nazván/a urážejícím jménem vztahujícím se k Vašemu stáří?

Senioři z OK: 9 seniorů uvedlo, že jim osobně se to nestalo, ale jejich vrstevníkům ano.

6 seniorů uvedlo, že byli nazváni urážejícím jménem. Při vzpomínce na tuto situaci byli velmi rozhořčeni.

Senioři z Winnipegu: Ani jeden ze seniorů nebyl nikdy nazván urážejícím jménem vztahujícím se k jeho stáří.

9 českých oslovených seniorů se osobně nesetkalo s urážením své osoby, ale jejich vrstevníci se s urážkami setkali. 6 seniorů bylo osobně urážejícími jmény pojmenováno. Touto situací se cítili velmi poníženi. Z oslovených kanadských seniorů se s urážejícím pojmenováním nikdo nesetkal. Negativní osobní zkušenost 6 českých seniorů z 15 je dle mého názoru vysoké číslo.

Byla Vám odeprána půjčka na bytovou výstavbu z důvodu Vašeho vyššího věku?

Senioři z OK: 14 seniorů odpovědělo, že si nikdy neměli potřebu půjčovat peníze. Vždy si pořídili jen to, na co si předem našetřili. 1 senior odpověděl, že si chtěl u banky půjčit na bezbariérovou úpravu bytu, a nebylo mu vyhověno.

Senioři z Winnipegu: Žádný ze seniorů neměl problém s půjčkou, úvěrem nebo pojištěním vlastní osoby. Vše vždy proběhlo bez problémů.

14 seniorů z Olomouckého kraje uvedlo, že si nikdy nepotřebovali půjčovat peníze, vždy utráceli jen to, co měli našetřeno, někteří se shodli, že půjčování peněz je fenomén dnešní doby. Jednomu z dotazovaných seniorů byla půjčka z důvodu vyššího věku zamítnuta. Většina bank nastavuje omezující věkové limity, nad které už seniorům nepůjčí. To je samozřejmě dosti diskriminující, byť je to v souladu s opatrností bank. Senioři z Winnipegu se nebojí finančních závazků, s půjčováním peněz nemají negativní zkušenost.

Bylo Vám odmítnuto zaměstnání z důvodu Vašeho vyššího věku?

Senioři z OK: Všichni senioři odpověděli, že v důchodovém věku již nepracovali. Shodně podotýkali, že není práce pro lidi ve středním věku, natož pro seniory. Jeden senior pracoval do nedávné doby a velice nerad se s ním pro jeho zkušenosti loučili, ale jeho zdravotní stav (cukrovka) mu již nedovoloval dále pracovat.

Senioři z Winnipegu: 14 seniorů odpovědělo, že neví, protože nikdy v důchodovém věku o práci nežádali a 1 senior odpověděl, že žádal o místo na místní „college“ na nižší úvazek. Jednou mu vůbec neodpověděli a jednou to sám odmítl.

Co se týče zaměstnávání seniorů, 14 českých seniorů se shodlo, že v důchodovém věku již nepracovali. Pokud by pracovat chtěli, stejně by dle jejich názorů nenašli uplatnění, neboť práce je nedostatek pro lidi v produktivním věku. Pouze jeden z dotazovaných pracoval a kolektiv byl velmi nerad, že odchází, protože nikdo jiný neměl potřebné zkušenosti v jeho profesi (montáž a revize hasicích přístrojů). Kanadští senioři o práci nežádali, užívají si zaslouženého odpočinku a cestují. Jen jeden senior z dotazovaných chtěl pracovat na poloviční úvazek a nebylo mu vyhověno. Všech 30 dotazovaných seniorů se shodlo, že je pro ně málo pracovních příležitostí ale domnívají se, že smíšené týmy dokážou právě v době ekonomických potíží či krizí lépe zvládat složité situace. Při řešení problémů mají i větší pracovní nasazení než týmy složené pouze z mladých lidí.

Oslovovali Vás u lékaře nebo v nemocnici babičko/dědečku přesto, že nebyli Vaši příbuzní?

Senioři z OK: 9 seniorů se s tím nesetkalo. Byli oslovení pouze paní..., pane..., 6 seniorů tvrdí, že je to běžné zvláště u zdravotních sester a sanitářů, ale že jim to nevadí, protože jsou přece babičky a dědečkové.

Senioři z Winnipegu: Všichni senioři odpověděli shodně, že se jim to nestalo. 1 senior pracoval celý život jako anesteziologický asistent a potvrdil, že se to občas stává. Někteří

senioři řekli, že se s lékaři oslovují jmény: lékařka říká pacientovi „Georgie“, on jí „Jennifer“.

9 českých seniorů se s tímto oslovením nesetkalo, 6 seniorů vyššího věku (přes 72 let) se s tímto oslovením běžně setkává od zdravotních sester a sanitářů, ale nevdí jim to, ba naopak. Žádnému z oslovených kanadských seniorů se to nestalo, pouze 1 z oslovených, který celý život pracoval ve zdravotnictví, mi sdělil, že se to čas od času stává. Respektování lidské důstojnosti je jednou z nejdůležitějších součástí péče o nemocné. Dle mého názoru zní toto oslovení sice familiérně, ale babička, nebo dědeček je každý člověk pouze pro svou rodinu nebo svá vnoučata. Z oslovováním babičko/dědečku se kanadští senioři nesetkali. 6 českých seniorů se s tímto přístupem běžně setkává.

Byla Vám odmítnuta léčba z důvodu Vašeho vyššího věku?

Senioři z OK: Žádný z 15 seniorů se s tím nesetkal. Pouze podotýkali, že se velmi dlouho čeká na plánované operace. V případě že by jim lékař odmítl léčbu, tak by ho změnili.

Senioři z Winnipegu: Všech 15 seniorů odpovědělo, že se jim to nestalo. 1 senior odpověděl, že on se s tím nesetkal, ale že se to může stát, nikoli však z důvodu vyššího věku, ale z důvodu vhodnosti určité léčby v tomto věku.

Léčba nikdy nebyla odmítnuta žádnému z dotazovaných seniorů. S lékaři mají pouze dobré zkušenosti, což mě mile překvapilo.

Řekl Vám někdo, že jste již starý pro to či ono?

Senioři z OK: Žádný s respondentů nedělá nic, co by nepříslušelo jejich věku. Někteří by ale rádi vyzkoušeli různé aktivity, jako jsou např. cizí jazyky, cestování. Ze sportu např. bowling, petanque, ale bohužel jim to nedovoluje jejich finanční situace nebo podlomené zdraví.

Senioři z Winnipegu. Žádnému ze seniorů se to nestalo, téměř všichni z nich aktivně sportují a cestují.

Žádnému z dotazovaných seniorů se nestalo, že by jim někdo řekl, že jsou pro určitou činnost již staří. Mnozí z dotazovaných českých seniorů by se ale určitým aktivitám rádi věnovali nebo by si je alespoň vyzkoušeli. Dotazovaní kanadští senioři se aktivně věnují pohybu a cestování.

Ignoroval Vás číšník nebo servírka z důvodu Vašeho vyššího věku?

Senioři z OK: 12 seniorů uvedlo, že se jim to nestalo, ale důvodem není to, že se to nestává, ale spíše to, že na návštěvy restaurací jim nezbývají peníze. 3 senioři uvedli, že jim obsluhující řekli, že oni nemají kam spěchat.

Senioři z Winnipegu: Žádnému z oslovených seniorů se to nestalo. Někteří shodně uvádějí, že to se snad ani stát nemůže. Restaurace si váží svých zákazníků.

Čeští senioři z finančních důvodů restaurace navštěvují méně, proto se s ignorací obsluhy neseťkali, 3 dotazovaní však mají negativní zkušenost. Personál jim řekl, že důchodci nemají kam spěchat. Žádnému z oslovených kanadských seniorů se nic takového nestalo ani doma, ani v zahraničí. Dle jejich názoru si restaurace a hotely váží svých zákazníků. Zde jsem zaznamenala patrné rozdíly v odpovědích. Čeští senioři se s ignorací obsluhujícího personálu neseťkali, neboť z finančních důvodů restaurace nenavštěvují. 3 senioři uvedli, že se setkali s poznámkou: „Důchodci nemají kam spěchat“. Kanadští senioři se s ignorováním obsluhy v restauraci ani hotelu neseťkali.

Byl/a jste slovně napaden/a z důvodu Vašeho vyššího věku?

Senioři z OK: 8 seniorů odpovědělo, že se neseťkali se slovními útoky. 2 senioři byli hrubě slovně napadeni, a 5 seniorů bylo dokonce hrubě osloveno svými blízkými.

Senioři z Winnipegu: Všech 15 seniorů shodně uvedlo, že se s tímto jednáním neseťkali a to ani při cestování po cizích zemích. Nikdo z oslovených se neseťkal se slovními útoky ani ve své rodině.

Na otázku, zda byli slovně napadeni z důvodu věku, odpověděli kladně opět pouze čeští senioři. 8 seniorů odpovědělo, že se neseťkali se slovními útoky, ale 2 senioři byli hrubě slovně napadeni a 5 seniorů se s hrubým slovním napadením setkalo dokonce ve své vlastní rodině. Ti senioři, kteří byli hrubě osloveni svými blízkými, vyjádřili hlubokou lítost nad jejich jednáním, ale na druhou stranu se jejich chování snažili omlouvat. Kanadští senioři se neseťkali se slovními útoky. Považují takovou situaci za nemyslitelnou, ale připouští, že se takové situace stávají.

Myslíte si, že starší lidé jsou pro společnost přínosem? Pokud ano, jakým?

Senioři z OK: 8 seniorů shodně uvedlo, že si myslí, že jsou tu už jen na obtíž, 2 senioři uvedli, že mají hodně životních zkušeností a praxi. Zbývajících 5 seniorů uvedlo, že to nedovedou posoudit, ale asi nejsou přínosem. Každý je prý přínosem v produktivním věku. Potom má právo odpočívat.

Senioři z Winnipegu: Všichni senioři se shodli na odpovědi, že v zásadě nejsou přínosem pro společnost. Jsou přínosem pouze svým dětem. Hlídnají jim ratolesti a pomáhají finančně.

Odpovědi obou skupin seniorů na tuto otázku mě překvapily. Čekala jsem, že všichni budou tvrdit, že jsou pro společnost přínosem. 8 českých seniorů však uvedlo, že si myslí, že jsou spíš na obtíž. Ostatní to nedovedli posoudit, ale prý zřejmě nejsou přínosem společnosti, ale svým dětem, protože jim neustále pomáhají s hlídáním dětí a finančně. Dle mého názoru se generace vzájemně potřebují, ovlivňují a obohacují. Společně mohou vytvářet mnoho dobrého.

Myslíte si, že ve Vašem městě/obci fungují služby pro seniory?

Senioři z OK: 7 seniorů se shodlo, že služby fungují velmi dobře. Například rozvoz obědů, pedikúra a kadeřnické služby až do domu. 5 seniorů uvedlo, že to nemohou posoudit, protože je nevyužívají, 2 senioři uvedli, že služby nefungují vůbec a informovanost o nich je mizivá, 1 senior uvedl, že na vesnici služby fungují hůře, než ve městě. Např. knihovna je otevřena pouze jednou v týdnu, lékárna pouze třikrát v týdnu a vše tedy musí jezdit vyřizovat a nakupovat v Prostějově.

Senioři z Winnipegu: 12 seniorů uvedlo, že služby jsou na úrovni a mohou si vybírat, které využijí. 2 senioři uvedli, že služby nevyužívají, a proto nemohou posoudit jejich fungování. 1 senior uvedl, že si myslí, že by služby mohly být kvalitnější. Senioři, kteří služby využívají, jsou s nimi spokojeni. Jiní senioři to nedokáží posoudit.

Z uvedeného vyplynulo, že služby jsou více dostupné ve městě než na vesnici. Senioři jsou převážně s úrovní služeb spokojeni.

Myslíte si, že Vaše město/obec pořádá pro seniory dostatek aktivit?

Senioři z OK: 8 seniorů řeklo, že město určité akce pro seniory pořádá, ale informovanost o nich není důkladná. Senioři se musí sami zajímat, aby jich mohli využít. 5 seniorů odpovědělo, že se téměř žádné aktivity pro seniory nekonají, ale v domovech pro seniory

je aktivit spousta. 2 senioři říkají, že v obci žádné aktivity nejsou, protože obce nemají dostatek finančních prostředků na jejich pořádání. Častěji se prý konají akce pro děti, ale seniorům to nevádí.

Senioři z Winnipegu: 8 seniorů tvrdí, že aktivit je velmi mnoho, ale neorganizuje je město, ale samotné spolky seniorů. Jde o kurzy tenisu, ping-pongu, bridže, nebo horské túry. 7 seniorů žádné společné akce nevyhledává a proto neví, zda se nějaké konají.

Čeští senioři se shodli, že aktivity pro seniory se sice konají, ale je jich velmi málo a informovanost o nich je velmi špatná. Kanadští senioři uvedli, že aktivit je dostatek, ale pořádají je spolky seniorů nikoli města. Většina oslovených si ale doposud vystačí s vlastním programem.

Znáte nějakou organizaci nebo instituci, na kterou byste se mohl/a obrátit v případě, že byste byl/a diskriminován/a?

Senioři z OK: Ani jeden ze seniorů nezná žádnou organizaci, na kterou by se v případě diskriminace obrátil. Nejvíce by se jich obrátilo na starostu obce, nebo na policii.

Senioři z Winnipegu: 13 seniorů žádné organizace nezná. 2 senioři by se informovali na telefonním čísle 311, kde by jim poradili.

Nikdo z oslovených českých seniorů, nezná žádnou organizaci, na kterou by se v případě diskriminace obrátili. Většina z nich po delším přemýšlení jmenovala policii, nebo starostu obce. Oslovení kanadští senioři také žádnou organizaci neznají, informovali by se na telefonní infolince číslo 311.

SHRNUTÍ

Již v úvodu bakalářské práce jsem vyjádřila názor, že spatřuji značný rozdíl ve způsobu života a přístupu ke stáří u obou skupin seniorů. Mé tvrzení se na základě výsledků rozhovorů potvrdilo. Odpovědi seniorů z Olomouckého kraje byly velmi odlišné od odpovědí seniorů z Winnipegu. Jedná se sice o můj první vlastní výzkum, kterého se zúčastnilo pouze 30 seniorů, ale i na základě tak malého počtu respondentů jsem si udělala jistou představu o tom, zda se senioři setkali s věkovou diskriminací, jak vnímají postoj společnosti k seniorům a zda by věděli, kam se mohou obrátit v případě diskriminace.

Při rozhovorech se seniory z Olomouckého kraje jsem občas cítila smutek a lítost. Měla jsem pocit, že každý den prožívají stejně, jako by již nic nového od života nečekali. Nemají se z čeho radovat a každý den je fádni. Naopak senioři z Winnipegu oplývali energií a optimismem. Myslím si, že názory a nálada seniorů z Olomouckého kraje je značně ovlivněna stavem naší společnosti a médií, z nichž se dovídáme většinou jen samé negativní zprávy o zdražování, korupci a kriminalitě, což má na lidi, a obzvláště ty starší, špatný vliv. Přestávají se radovat ze života a ztotožňují se s problémy, které ve skutečnosti nemají, nebo se jich netýkají a následně je pohlcuje pesimismus.

Největší rozdíly v odpovědích u obou skupin jsem zaznamenala u otázek, které se týkali:

- názoru na život seniorů v ČR/Winnipegu,
- chování mladé a střední generace k seniorům,
- ignoraci osob pro jejich stáří,
- slovního napadání seniorů,
- finančních závazků vůči bankám (úvěry na bydlení)

Na dotaz **jak se dle jejich názoru žije seniorům v České republice/Winnipegu**. Senioři z Olomouckého kraje uváděli, že musí hodně šetřit „obracet každou korunu“, nebo využívat slev, které nabízí supermarkety v blízkém okolí. Jen 2 senioři z 15 uvedli, že se mají dobře, protože žijí z pronájmů za pole a zároveň mají dobře zajištěné děti, které jim finančně pomáhají. U seniorů z Winnipegu jsem nezaznamenala jediný náznak nespokojenosti. Naplno si užívají stáří. Cestují, věnují se sportu, hodně času tráví u internetu a vyměňují si názory, zkušenosti, povídají si o zážitcích z cest se svými vrstevníky třeba z druhého konce světa.

Z dotazu, zda se **mladá a střední generace chová k seniorům neuctivě**, vyplynulo, že většina seniorů z Olomouckého kraje má negativní zážitek s mládeží. Dnešní mládež se chová špatně, z naší společnosti se úcta celkově vytrácí. Dle nich je na vině špatná

výchova, uvolnění morálky, zrušení základní vojenské služby. Mládež nemá cíl ani řád. Pouze 4 senioři si nemyslí, že by se mládež chovala k seniorům neuctivě a v případě, že by se jim to stalo, uměli by se bránit. Naopak 10 seniorů z Winnipegu se nesetkalo s negativním přístupem mládeže k seniorům. V Kanadě se tohoto chování dopouští pouze minimum mladých lidí, kterým chybí vzdělávací zájmy.

Na dotaz v němž jsem se respondentů ptala, zda se **setkali s ignorací své osoby, mi** 10 seniorů odpovědělo, že se s ignorací nesetkalo, protože většinu času tráví doma a nemají možnost ze zdravotních, či finančních důvodů nikam chodit. Senioři z Winnipegu se s ignorací nesetkali, ani doma, ani v zahraničí. Pouze jedna respondentka mi sdělila, že v České republice je to běžné. S ignorací se setkává na úřadech i ve službách. U seniorů z Olomouckého kraje se mi opět potvrdila jejich pasivita, nezájem a rezignace na život.

Dalším dotazem jsem zjistila, zda respondentům byla **odepřena finanční půjčka u bank z důvodu jejich věku**. Většina českých bank nastavuje omezující věkové limity, nad které už seniorům nepůjčí. To je samozřejmě dosti diskriminující, byť je to v souladu s opatrností bank. Senioři z Winnipegu se nebojí finančních závazků, s půjčováním peněz nemají negativní zkušenost.

Z rozhovoru se seniory z Olomouckého kraje také vyplynulo, že nejsou dostatečně informováni o ageismu. Při rozhovorech mě překvapilo, že nikdo z dotazovaných seniorů nezná žádnou konkrétní organizaci ani instituci, na kterou by se obrátil v případě, že by byl diskriminován. Většina z nich by se obrátila na starostu obce, policii, nebo telefonní informační linku. Myslím si, že by v naší republice měla být větší informovanost seniorů o možnostech, kam se v případě špatného zacházení obrátit.

Obě skupiny však nelze zcela srovnávat. Kanadští senioři žijí aktivně, mají jinou mentalitu. Hlavním trendem jejich života v penzi jsou různé společenské zájmy a cestování. Pobírají vyšší důchody, a proto si to mohou dovolit. Při našich vzájemných e-mailových kontaktech mě naplňovali energií, posílali vtipy o seniorech, které je neuráží, ale vždy pobaví a rádi povídali o svých smělych plánech. Případnými problémy se tolik netrápí, ale dovedou je přeskočit a to je obrovská výhra a životní úleva. Myslím si, že i stáří oslovených seniorů z Olomouckého kraje nemusí být smutné, negativistické, pokud najdou sílu se s ním prát jako před tím s každodenním životem. Aktivní činnostný život totiž přispívá k osobní spokojenosti a brání osamělosti.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci se věnuji problematice ageismu a postoji společnosti k seniorům na prahu třetího tisíciletí. Práce se skládá z teoretické a empirické části. V teoretické části jsem popsala demografické stárnutí v České republice, proces stárnutí a stáří a objasnila pojem ageismus, jeho zdroje, dopady na společnost a navrhla jsem možnosti prevence.

Cílem empirické části bylo zjistit rozdílnost názorů dvou skupin seniorů na tuto problematiku a v případě zájmu jim poradit jak se ageismu bránit. Výsledky vznikly na základě rozhovorů s 30 respondenty. Rozhovory se seniory ve mně zanechaly hlubokou stopu a udělala jsem si představu o tom, jak bych jednou chtěla prožít svoje stáří.

Stále častěji se ozývají hlasy, že úcta ke stáří se vytrácí a mladá generace vlastně netuší, co to je vážit si starších lidí a stáří vůbec. Dle mého názoru je to tím, že moderní společnost klade velký důraz na jednotlivce a na jeho práva. Člověk jako jedinec má v současné době větší svobodu volby rozhodování a projevu, než tomu bylo v minulosti, musíme si ale uvědomit, že to s sebou nese i negativní důsledky. Důraz na individualitu jedince je dobrá věc, dokud člověk nezačne ty ostatní potřebovat, protože například zestárne, nebo onemocní a není schopen se sám o sebe postarat. Musíme si uvědomit, že svoboda nejsou jen práva, je to také zodpovědnost, povinnosti a ctění určitých etických norem. Je potřeba děti poučit o tom, co generace před námi vybudovala, vymyslela a připravila pro nás mladší. Staří lidé nám předali mnohé hodnoty, vychovali nás, umožnili nám cestu ke vzdělání a podporovali nás často za cenu osobních obětí.

Domnívám se že, úctě lze děti naučit. Musí však mít dobré příklady. Nemůžeme od dětí čekat, že se budou chovat k seniorům s úctou, když ji postrádají u vlastních rodičů. Pokud děti slýchají, že se rodiče vyjadřují o prarodičích negativně, převezmou jejich slovník i postoje. Jako asistentka pedagoga se snažím vést děti k úctě a pochopení starší generace a často připomínám, že senioři přináší do společnosti hodnoty, kterých bychom si měli vážit. Také se mi podařilo zorganizovat společné setkání dětí a seniorů v obecní knihovně, kde babičky dětem předčítaly pohádky a děti je naopak učily práci na počítači a všem bylo dobře. Víím, že se jedná jen o kapku v moři, ale pevně věřím, že to má smysl.

Dávat dětem dobrý příklad je velmi důležité, ale také je nezbytně nutné vytvářet podmínky pro aktivní stárnutí a tím klást důraz na prevenci ageismu. Na začátku by se měl každý z nás zamyslet sám nad sebou, zda nevykazuje známky ageistického chování. Někdy může jít o maličkost, jindy o vážnou věc.

Mělo by být v zájmu nás všech spolupodílet se na odstraňování diskriminace stáří, hledat možnosti, jak zachovat důstojnost poslední etapy života, její kvalitu, společenskou prospěšnost. Pokud to zdraví dovolí, věřím, že stáří lze prožít aktivně, radostně, důstojně a smysluplně zúročit životem nabyté zkušenosti. Seniors bychom měli motivovat k tomu, aby si splnili své sny, uskutečnili třeba to, na co jim v pracovním životě nezbýval čas. Seniors se nemusí vzdát společenských aktivit, cestování, studia ani sportu. Je třeba je podporovat a pomáhat jim pochopit vše nové, co nás díky technickým vymoženostem 21. století obklopuje.

Chtěla bych, aby má práce vedla k zamyšlení nad touto problematikou, protože se týká nás všech. Všichni jednou zestárneme a jistě budeme chtít prožít pohodový závěr života. Proto je nutné věnovat se přípravě na stáří na celospolečenské úrovni. Pevně věřím, že rok 2012, který je Evropským rokem pro aktivní stárnutí a mezigenerační solidaritu zlepší společenské postavení seniorů. Závěrem uvádím citát, který se svým obsahem vztahuje k problematice, která byla nastíněna v této práci.

„Dbejme, aby nám stáří neudělalo vrásky také na duši, když je dělá na tváři.“

Michel de Montaigne (Blaschke, 2005, s. 274)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BLASCHKE, Karel, *Velká kniha citátů*. Ostrava: Knižní expres, 2005. ISBN 80-7347-004-7
2. FOUSEK, Josef. *Cesty za nadějí*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-2341-4
(v bakalářské práci jsem použila autorův citát, který je uveden pouze na obalu knihy, nikoli v jejím obsahu)
3. HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X
4. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*, Praha: HBT, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-94.
5. JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologie výzkumu*. Praha: Karolinum, 1993. 162 s. ISBN 80-7066-662-5
6. JIRÁSKOVÁ, Věra. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-80-05.
7. KLEVETOVÁ, Dana., DLABALOVÁ, Irena. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2169-9
8. KUBEŠOVÁ, Lucie. *Zdraví pro třetí věk*. 1. vyd. Česlice: Rebo, 2006. 270 s. ISBN 80-7234-536-2.
9. MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. Brno: MU, 2004. 203 s. ISBN 80-210-3345-2
10. MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2.vyd. Brno: MU, 2009 203 s. ISBN 978-80-210-5029-7
11. ORT, Jiří. *Kapitoly ze sociologie stáří* (společenské a sociální aspekty stárnutí), Ústí nad Labem: PF UJEP 2004, ISBN 80-7044-636-6.
12. PERNES, Zdeněk., SOLICH, Jan. *Diskriminace seniorů z pohledu rady seniorů ČR In Postavení a diskriminace seniorů v České republice Sborník z mezinárodní konference MPSV dne 25. 11. 2005*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2005. 137 s. ISBN 80-86878-52-X

13. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Panorama. 1990. 440 s. ISBN 80-7038-078-0
14. ŠIKLOVÁ, Jiřina. *Deník staré pani*. Praha: Kalich 2003. 183 s. ISBN 978-80-7017-082-3
15. TOŠNEROVÁ, Tamara. *Ageismus*. 1. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. 67 s. ISBN 80-238-9506-0.
16. TOŠNEROVÁ, Tamara. *Jak si vychutnat seniorská léta*. Brno: Computer press a.s., 2009. 239 s. ISBN 978-80-251-2104-7
17. TVAROH, František. *Všichni stárneme*. Praha: Avicenum, 1971. ISBN neuvedeno
18. VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí 2005 (Spoluautor empirického výzkumu: Rabušic, L.).
19. VOSTROVSKÁ, Helena. *Sociálně aktivizační programy pro klienty pečovatelské služby*. Praha: Státní zdravotní ústav, 1998. 21 s. ISBN 80-7071-093-4
20. WOLF, Josef., et al. *Umění žít a stárnout*. Praha: Svoboda, 1982. 368 s. ISBN neuvedeno
21. ZAVÁZALOVÁ, Helena et al. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2001. 97 s. ISBN 80-246-0326-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. České noviny: zpravodajský server ČTK Česko stárne: Seniorů je víc, dětí méně.[online noviny]. 2011 [cit. 2011-12.15] Dostupné z <http://www.ceskenoviny.cz/domov/zpravy/cesko-starne-senioru-je-vic-deti-min/729130>
2. České noviny: zpravodajský server ČTK Pankrác se pyšní grafity od seniorů [online noviny]. 2011 [cit. 2011-11-19] Dostupné z <http://www.ceskenoviny.cz/kultura/zpravy/pankrac-se-pysni-graffiti-od-senioru/707054>
3. Český statistický úřad [online]. © 2011 [cit. 2011-2-5] Dostupné z: [http://www.olomouc.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/600037B354/\\$File/711011110402.xls](http://www.olomouc.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/600037B354/$File/711011110402.xls)

4. Český statistický úřad [online]. © 2011 [cit. 2011-2-5] Dostupné z http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=DEM0040PU_KR&&kapitola_id=19
5. Demografie - Perspektivy populačního stárnutí v Evropě [online]. © 2004-2009 [cit. 6. 12. 2011] Dostupné z http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=201
6. Demografický informační portál-Stárnutí [online]. © 2004-20 [cit. 2011-12-2] Dostupné z http://www.demografie.info/?cz_starnuti=
7. Feminismus-nezávislý magazín o ženách, mužích, feminismu a gender studies. [online]. © 2008 [cit. 2011-11-19] Dostupné z <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=2314576>
8. Gerontocentrum Gema [online]. © 2005 - 2008 [cit. 2011-11-19] Dostupné z <http://gema.gerontocentrum.cz/index-2.html>
9. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. © C2006 - 2012. [cit. 2012-3- 5] Dostupné z <http://www.msmt.cz/mladez/zahajeni-evropskeho-roku-aktivniho-starnuti-a-mezigeneracni>
10. Občanské sdružení Remedium Gema [online]. © 2006 [cit. 2011-11.19] Dostupné z <http://www.remEDIUM.cz/o-sdruzeni/o-sdruzeni.php>
11. Občanské sdružení Život 90. [online]. © 2008 - 2009. [cit. 2011-11-17] Dostupné z <http://www.zivot90.cz/105-o-nas/148-poslani>
12. Občanské sdružení Život 90. [online]. © C2008 - 2009. [cit. 2011-11-17] Dostupné z <http://www.zivot90.cz/146-novinky/237-praha-zastiti-organizaci-mezinarodni-konference-ifa>
13. Rozvojovka - demografický vývoj ve světě [online]. © 2007 [cit. 2011-12-6] Dostupné z http://www.rozvojovka.cz/demograficky-vyvoj-ve-svete_226_14.htm
14. Třetí věk. Portál pro české důchodce a seniory [online]. © 2005 - 2010 [cit. 2011-11-14] Dostupné z <http://www.tretivek.cz/200712/starnuti-organismu-2/>
15. Vital plus - časopis pro seniory [online]. © 2011 [cit. 2011-19-11] Dostupné z <http://www.vitalplus.org/article.php?article=441>

SEZNAM TABULEK

1. Tabulka č. 1. Stárnutí obyvatelstva vyspělých regionů světa.....	8
2. Tabulka č. 2. Vývoj hlavních věkových skupin v Evropě v letech 2000 – 2050.....	8
3. Tabulka č. 3. Pořadí evropských zemí podle podílu osob ve věku nad 65 let (v %)......	8
4. Tabulka č. 4. Celkový počet obyvatel v jednotlivých krajích a k nim počet obyvatel starších 65 let.	10
5. Tabulka č. 5. Složení obyvatelstva podle věku v Olomouckém kraji.....	11

SEZNAM OBRÁZKŮ

1. Obrázek č. 1. Podpis memoranda o spolupřátání konference International Federation on Ageing v Praze	18
2. Obrázek č. 2. Fotografie z projektu The Wall – 537 Faces	32

SEZNAM PŘÍLOH

1. Memorandum pro Evropský rok 2012
2. List šetření – strukturovaný rozhovor.
3. List šetření – příklad strukturovaného rozhovoru se seniorkou z Olomouckého kraje.
4. List šetření – příklad strukturovaného rozhovoru se seniorem z Winnipegu.

Praha 1. března 2012

Memorandum pro Evropský rok 2012

Aktivní a důstojné stárnutí – to jsou pojmy, které se dotýkají každého z nás. Společnost má k dispozici řadu nástrojů, jak může svým občanům aktivní a důstojné stárnutí umožnit. Ne všechny jsou však využívány. Toto memorandum, vyhotovené u příležitosti slavnostního zahájení Evropského roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012 v České republice, si klade za cíl pojmenovat právě ty oblasti společenského života, jejichž rozvoj vnímají sami senioři jako žádoucí. Stejně tak je cílem memoranda upozornit na konkrétní kroky, které pomohou zlepšit společenské uplatnění i společenské postavení seniorů.

1. Celoživotní vzdělávání

Světovým trendem posledních desetiletí je snaha o prosazení myšlenky, že by se lidé měli vzdělávat v průběhu celého života. Vzdělávací programy mají nesporný pozitivní vliv na fyzické a duševní zdraví seniorů. Potřeba podpory této myšlenky souvisí i s rostoucími kritérii uspokojování psychických a sociálních potřeb seniorů, kteří jsou i ve vyšším věku stále aktivní a vyhledávají nové možnosti seberealizace. V následujících letech by měl být kladen důraz na podporu následujících forem dalšího vzdělávání:

- » rozvoj činnosti Univerzit třetího věku «
- » podpora seminářů a specializovaných workshopů pro seniory «
- » rozvoj neformálního učení (např. formou zájmových vzdělávacích aktivit v klubech seniorů zaměřených na práci s počítačem nebo zvyšování finanční gramotnosti) «

2. Zaměstnávání starších osob

Stárnutí populace bude přinášet změny rozložení sil na trhu práce se všemi předpokládanými důsledky ve společnosti, v jednotlivých firmách a organizacích. Zvýšená míra zaměstnanosti starších osob bude nezbytným předpokladem pro životaschopnost systému. K většímu zapojení osob ve věku nad 50 let do pracovního života musí být vytvořeny jak legislativní podmínky, tak podmínky na pracovištích a nutná je i změna postojů na úrovni jednotlivců. Pro zvýšení zaměstnanosti starších osob bude nutné splnit následující:

- » změnit postoj ke stárnutí jak na úrovni společnosti, tak mezi zaměstnavateli a

zaměstnanci «

» propojit navrhovaná opatření s důchodovou reformou tak, aby došlo k plnohodnotné reformě v oblasti pracovního života, ne jenom k pouhému zvýšení věku odchodu do důchodu

«

» dát širokou publicitu konceptu Age Managementu, udělat z něj součást personálního řízení a společenské odpovědnosti firem «

» sbírat a šířit příklady dobré praxe na národní i mezinárodní úrovni «

3. Kvalita života

Vzhledem k prodlužující se délce života obyvatel ČR je důležité zaměřit se na podporu kvality života seniorů tak, aby jim bylo umožněno plnohodnotné prožívání života ve vyšším věku. Kvalita života seniorů je zastřešujícím tématem pro všechny oblasti, které se dotýkají zdravého, aktivního a důstojného způsobu života. Z tohoto důvodu je zapotřebí komplexního přístupu a spolupráce všech sektorů, přičemž zvláštní pozornost je třeba věnovat znevýhodněným a zranitelným skupinám seniorů. Cílem je zajištění fyzické, duševní a sociální pohody seniorů s jejich aktivní účastí na životě společnosti. Obzvláště důležité je zaměřit se na:

» podporu zdraví «

» kvalitu a dostupnost zdravotních a sociálních služeb «

» zajištění vhodného a bezpečného prostředí pro život, tedy zejména bydlení a dopravy, ochranu seniorů před kriminalitou a nedůstojným zacházením «

» podporu vzdělávání a osobnostního rozvoje «

účast na kulturním a společenském životě «

» podporu zaměstnávání «

» zapojení seniorů do dobrovolnických aktivit «

4. Zdravé stárnutí

Zdravé stárnutí není o tom, jak léčit nemoci. Je to proces, který se týká jak společnosti, tak jedince. Zdravé stárnutí uvádí do souladu přirozená biologická omezení a optimalizuje fyzické, duševní a sociální schopnosti starších lidí tak, aby se mohli zúčastnit dění ve společnosti bez diskriminace a radovat se z nezávislého, plně kvalitního života bez ohledu na věk. Společnost má zajistit prostředí, aby starší člověk mohl plně využívat svého potenciálu. Sami starší občané naopak mají své zdraví aktivně upevňovat prostřednictvím aktivit a informací, které jim společnost nabízí v těchto oblastech:

» pohybové aktivity «

» sociální aktivity «

» péče o duševní kondici «

» zdravá výživa «

» duchovní oblast «

» zdravotně-preventivní opatření «

5. Dobrovolnictví seniorů

Starší lidé mají v důsledku svých životních a pracovních zkušeností obrovský potenciál uplatnit své zkušenosti ve prospěch komunity a společnosti. Zapojení starších osob do dobrovolnických aktivit a zapojení dobrovolníků do aktivit určených pro seniory je zároveň přirozenou a aktivní podporou mezigenerační solidarity i příspěvkem k rehabilitaci celé společnosti. Zkušenosti s dobrovolnictvím mohou vést i k uplatnění seniorů na trhu práce a ke druhé kariéře. Lidé potřebují být trénováni k životu v rychlém světě, učit se dimenzi seniorského dobrovolnictví a dlouhému životu. STÁLE AKTIVNÍ znamená „učit to, co umíš, a učit se tomu, co umí druzí“. Priority ve vztahu k dobrovolnictví seniorů by měly být tyto:

» podpora dobrovolnictví, založeného na aktivní spolupráci občanů, municipality a neziskových i komerčních organizací tak, aby došlo k obnovení důvěry a vazeb důležitých pro rozvoj obcí i kvality života jejich občanů «

» podpora propojení různých forem terénní pomoci a péče o starší a zdravotně postižené občany formou kombinace profesionální péče, péče rodinných příslušníků a dobrovolníků «

» podpora dobrovolnictví nezaměstnaných osob ve věku nad 50 let jako účinného nástroje aktivní politiky zaměstnanosti s mottem: „Já mohu být ještě užitečný/á“ «

» zahrnutí problematiky dobrovolnictví, aktivního občanství, mezigeneračních vztahů i filantropie obecně do rámcových vzdělávacích programů škol «

» podpora medializace dobrovolnictví formou zveřejňování příkladů dobré praxe «

6. Mezigenerační dialog

Celistvost a bohatost obrazu, který znázorňuje rozmanitost lidského života, zaručuje dovedně jen podoba zachycující pospolu všechny generace. Vydělování či privilegování jedné věkové skupiny na úkor ostatních patří minulosti. Jedni druhé potřebujeme, navzájem se můžeme obohacovat, jen společně dokážeme opravdově sdílet dobré i zlé. Nebojme se proto jedni druhých a otevřijme prostor dialogu a soužití napříč generacemi. Ve vzájemném respektu hodnot i odlišností jednotlivých životních období spatřujeme udržitelnou budoucnost lidské sounáležitosti. Zamysleme se nad skutečnými prioritami a ryzími momenty našeho života. Bez zkušenosti stáří, dovršení zralosti jakoby vše, co předcházelo, postrádalo svoje završení a pravý význam. Nebytné proto bude:

» podporovat otevřenost k hodnotám jiných generací v rodinách i širších komunitách «

PŘÍLOHA Č. 2.

LIST ŠETŘENÍ - STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

Vážená paní, vážený pane,

Jmenuji se Kateřina Cetkovská a v současné době studuji obor Pedagogické asistentství na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V rámci zpracování mé bakalářské práce s názvem „*Ageismus, aneb starý člověk na prahu třetího tisíciletí*“ Vás žádám o pravdivé vyjádření Vašich názorů a pocitů v rozhovoru. Vaše odpovědi budou použity výhradně pro zpracování této bakalářské práce a jsou anonymní. Předem Vám děkuji za Váš čas a spolupráci.

Kateřina Cetkovská
e-mail: karace@centrum.cz

- 1) Jste: muž žena

- 2) Váš věk v roce 2012:

- 3) Slyšel/a jste vtip, který si tropil žerty ze stáří?

- 4) Slyšel/a jste někdy pojem ageismus?

- 5) Vidíte na důchodovém věku něco pozitivního?

- 6) Jak se dle Vašeho názoru žije seniorům v České republice?

- 7) Myslíte si, že se dnešní mladá a střední generace chová k seniorům neuctivě?

- 8) Byl/a jste ignorován/a nebo nebrán/a vážně kvůli Vašemu stáří?

- 9) Byl/a jste nazván/a urážejícím jménem vztahující se k Vašemu stáří?

- 10) Byla Vám odepřena půjčka na bytovou výstavbu z důvodu Vašeho vyššího věku?

- 11) Bylo Vám odmítnuto zaměstnání z důvodu Vašeho vyššího věku?

- 12) Oslovovali Vás u lékaře nebo v nemocnici babičko/dědečku, přestože to nebyli Vaši příbuzní?

- 13) Byla Vám odmítnuta léčba z důvodu Vašeho vyššího věku?
- 14) Řekl Vám někdo, že jste již starý/á pro to či ono?
- 15) Ignoroval Vás číšník nebo servírka, z důvodu Vašeho věku?
- 16) Byl/a jste někdy na ulici slovně napaden/a z důvodu Vašeho věku?
- 17) Myslíte, že starší lidé jsou pro společnost přínosem? A jakým?
- 18) Myslíte si, že ve Vašem městě/obci fungují dobře služby pro seniory?
- 19) Myslíte si, že Vaše město/obec pořádá pro seniory dostatek aktivit?
- 20) Znáte nějakou instituci či organizaci, na kterou byste se mohl/a obrátit, pokud byste se cítil/a diskriminován/a v důsledku svého věku?

Vaše další případné poznámky k listu šetření:

Děkuji Vám za Váš čas.

PŘÍLOHA Č. 3

LIST ŠETŘENÍ - STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR SE SENIORKOU Z OLOMOUCKÉHO KRAJE

Vážená paní, vážený pane,

Jmenuji se Kateřina Cetkovská a v současné době studuji obor Pedagogické asistentství na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V rámci zpracování mé bakalářské práce s názvem „*Ageismus, aneb starý člověk na prahu třetího tisíciletí*“ Vás žádám o pravdivé vyjádření Vašich názorů a pocitů v rozhovoru. Vaše odpovědi budou použity výhradně pro zpracování této bakalářské práce a jsou anonymní. Předem Vám děkuji za Váš čas a spolupráci.

Kateřina Cetkovská
e-mail: karace@centrum.cz

1) Jste: muž žena

2) Váš věk v roce 2012:

„*Bude mi 76 let.*“

3) Slyšel/a jste vtip, který si tropil žerty ze stáří?

„*No určitě, ale už si jeho obsah nepamatuji.*“

4) Slyšel/a jste někdy pojem ageismus?

„*Slovo znám od vnučky, studuje na vysoké škole v Olomouci.*“

5) Vidíte na důchodovém věku něco pozitivního?

„*Kromě odpočinku nic, neboť ubývá sil a peněz.*“

6) Jak se dle Vašeho názoru žije seniorům v České republice?

„*Ne moc dobře, musím šetřit, platím velkou částku na inkaso a za léky.*“

7) Myslíte si, že se dnešní mladá a střední generace chová k seniorům neuctivě?

„*Většina je netečných, někteří se chovají velmi špatně. Na vině je nedostatečná výchova v rodině.*“

8) Byl/a jste ignorován/a nebo nebrán/a vážně kvůli Vašemu stáří?

„Ne, zatím jsem se s tím nesetkala.“

9) Byl/a jste nazván/a urážejícím jménem vztahující se k Vašemu stáří?

„V čekárně u lékaře, nebudu říkat, co mi řekli!“

10) Byla Vám odepřena půjčka na bytovou výstavbu z důvodu Vašeho věku?

„Zadlužit bych se na stará kolena nechtěla, vždy jsem si pořídila jen to, na co jsem měla našetřeno.“

11) Bylo Vám odmítnuto zaměstnání z důvodu Vašeho vyššího věku?

„Ne, práce není pro mladé, natož pro nás, seniory.“

12) Oslovovali Vás u lékaře, nebo v nemocnici babičko/dědečku, přestože to nebyli
Vaši příbuzní?

„No to je u sester a především sanitářů normální, ale vždyť jsem babička, nyní už dokonce prababička.“

13) Byla Vám odmítnuta léčba z důvodu Vašeho vyššího věku?

„Někdy si o něco musím říct sama, ale odmítnuto mi nic nebylo. Když nejsem spokojená, změním lékaře a hotovo. Vnučka je zdravotní sestra, tak mi poradí.“

14) Řekl Vám někdo, že jste již stará/ý pro to či ono?

„Nedělám nic, co by se vymykalo mému věku. Většinou jsem doma, nebo na zahrádce.“

15) Ignoroval Vás číšník nebo servírka, z důvodu Vašeho věku?

„Do restaurace nechodím, nezůstávají mi na to peníze.“

16) Byl/a jste někdy na ulici slovně napaden/a z důvodu Vašeho věku?

„Nějací výrostci na mě pokřikovali, že jdu pomalu po chodníku a projeli kolem mě velmi rychle na kole.“

17) Myslíte, že starší lidé jsou pro společnost přínosem? A jakým?

„Já si myslím, že my starší už jsme pro všechny jen přítěží.“

18) Myslíte si, že ve Vašem městě/obci fungují dobře služby pro seniory?

„U nás funguje rozvoz obědů do domu, to mně velmi vyhovuje. Také je tu mladá paní kadeřnice, chodí mě česat až domů.“

19) Myslíte si, že Vaše město/obec pořádá pro seniory dostatek aktivit?

„Moc akcí zde pro nás není, jednou za rok se koná sraz seniorů z vesnic v okolí s kulturním vystoupením a pohoštěním. Tam nesmím chybět.“

20) Znáte nějakou instituci či organizaci, na kterou byste se mohl/a obrátit, pokud byste se cítil/a diskriminován/a v důsledku svého věku?

„Žádnou organizaci neznám, ale obrátila bych se na starostku obce, to je synova spolužačka z měšťanky, ta by mi jistě poradila.“

Vaše další případné poznámky k listu šetření:

„Ať se Vám daří studium úspěšně zakončit, je od Vás hezké, že se zajímáte o staré lidi.“

Děkuji Vám za Váš čas.

PŘÍLOHA Č. 4

LIST ŠETŘENÍ - STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR SE SENIEM Z WINNIPEGU

Vážená paní, vážený pane,

Jmenuji se Kateřina Cetkovská a v současné době studuji obor Pedagogické asistentství na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V rámci zpracování mé bakalářské práce s názvem „*Ageismus, aneb starý člověk na prahu třetího tisíciletí*“ Vás žádám o pravdivé vyjádření Vašich názorů a pocitů v rozhovoru. Vaše odpovědi budou použity výhradně pro zpracování této bakalářské práce a jsou anonymní. Předem Vám děkuji za Váš čas a spolupráci.

Kateřina Cetkovská
e-mail: karace@centrum.cz

1) Jste: muž žena

2) Váš věk v roce 2012:

„Bude mi 69 let, v srpnu.“

3) Slyšel/a jste vtip, který si tropil žerty ze stáří?

„Ano, nějaká sranda musí být, ale nesmí se to brát osobně.“

4) Slyšel/a jste někdy pojem ageismus?

„Ano, samozřejmě, znám tento pojem.“

5) Vidíte na důchodovém věku něco pozitivního?

„Ano, nemusím do práce, mohu cestovat, neomezovat se časově.“

6) Jak se dle Vašeho názoru žije seniorům ve Winnipegu?

„Celkem dobře, záleží na finanční situaci a zdravotním stavu.“

7) Myslíte si, že se dnešní mladá a střední generace chová k seniorům neuctivě?

„Malé procento, které většinou postrádá education interests.“

8) Byl/a jste ignorován/a nebo nebrán/a vážně kvůli Vašemu stáří?

„Zatím si nikdo netroufl, spíš naopak.“

9) Byl/a jste nazván/a urážejícím jménem vztahující se k Vašemu stáří?

„Ne, ale ve svém okolí se stýkám většinou jen s vrstevníky.“

10) Byla Vám odepřena půjčka na bytovou výstavbu z důvodu Vašeho věku?

„Nepotřebuji půjčku na bytovou výstavbu, ale mám od banky otevřený kredit do 40 000 \$, kdybych chtěl něco koupit, jako například novou loď, kterou budu kupovat v létě.“

11) Bylo Vám odmítnuto zaměstnání z důvodu Vašeho vyššího věku?

„Nevím, možná. Žádal jsem o učitelské místo na místní „college“ na malý úvazek, jednou mi neodpověděli a jednou jsem odmítl já.“

12) Oslovovali Vás u lékaře, nebo v nemocnici babičko/dědečku, přestože to nebyli Vaši příbuzní?

„V Kanadě mi říká lékařka Georgie a já jí Jennifer. Takhle je to skoro všude. Zubař je Bill a každý, kdo ho zná, používá jméno, nebo sir.“

13) Byla Vám odmítnuta léčba z důvodu Vašeho vyššího věku?

„Zatím jsem žádnou léčbu nepotřeboval a v případě, že bych ji potřeboval, odmítnout bych se nedat.“

14) Řekl Vám někdo, že jste již starý pro to či ono?

„Ne, pouze moje žena mi z legrace řekla, že jsem již starý na to, abych jezdil na motorce a lezl po stromech.“

15) Ignoroval Vás číšník nebo servírka, z důvodu Vašeho věku?

„Ne, to se snad ani nemůže stát!“ „Nikdy jsem se s takovým přístupem nesetkal ani v zahraničí.“

16) Byl/a jste někdy na ulici slovně napaden/a z důvodu Vašeho věku?

„Absolutně ne!“

17) Myslíte, že starší lidé jsou pro společnost přínosem? A jakým?

„Pracovali celý život, (většina) a „postavili“, to co je kolem nás. To je snad dostatečný přínos!! Kromě toho, mnoho lidí ještě dál pracuje, konsuluje, učí, (v mém případě). Pomáhají vnoučatům a tak dále...“

18) Myslíte si, že ve Vašem městě/obci fungují dobře služby pro seniory?

„Ano.“

19) Myslíte si, že Vaše město/obec pořádá pro seniory dostatek aktivit?

„Máme toho tolik, že nevíme, co si vybrat. Město to ale nepořádá, jsou to různé kluby a kurzy a většinou jsou pořádané samotnými penzisty. My chodíme na tenis, ping-pong, lyže, plachtění, bridge, plavání, kajakování a horské túry abych nezapomněl.“

20) Znáte nějakou instituci či organizaci, na kterou byste se mohl/a obrátit, pokud byste se cítil/a diskriminován/a v důsledku svého věku?

„Zatím jsem o tom nepřemýšlel a nedovedu si představit, že by se to stalo, ale jsou tu nějaké organizace a policie.“

Vaše další případné poznámky k listu šetření:

Děkuji Vám za Váš čas.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kateřina CETKOVSKÁ
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Jitka SKOPALOVÁ, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Ageismus aneb starý člověk na prahu třetího tisíciletí.
Název v angličtině:	Ageism or old man on the threshold of the third millennium.
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá problematikou ageismu neboli diskriminací lidí pro jejich stáří. Popsala jsem život starého člověka na prahu třetího tisíciletí, postoj společnosti ke stáří a demografické stárnutí v České republice. Objasnila jsem proces stárnutí z hlediska biologického, psychického, sociálního a představila Národní program přípravy na stárnutí. Dále se zabývám definicí ageismu, jeho zdroji - mýty, stereotypy, předsudky a dopady ageismu na společnost. Cílem práce je shrnout informace o tomto tématu a srovnat odpovědi seniorů z Olomouckého kraje a seniorů z kanadského Winnipegu, kteří byli v rámci výzkumu osloveni.
Klíčová slova:	Ageismus, věk, stáří, stárnutí, demografie, stereotyp, mýtus, předsudek, senior.
Anotace v angličtině:	The Bachelor's Thesis deals with the issue of ageism or discrimination of people because of their age. It describes a life of an old person on the threshold of the third millennium, the society's attitude to old age and the demographic ageing in the Czech Republic. The thesis also clarifies the ageing process from the biological, mental and social points of view as well as it presents the National Programme of Preparation for Ageing. Next, it deals with the definition of ageism, its sources - myths, stereotypes, prejudice and the impacts of ageism on society. The aim of the work is to summarize information on the topic and compare the answers provided by senior citizens living in the Olomouc Region with those provided by senior citizens from Winnipeg in Canada, who have also been addressed within the research.
Klíčová slova v angličtině:	Ageism, age, ageing, demography, stereotype, myth, prejudice, senior.
Přílohy vázané v práci:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Memorandum pro Evropský rok 2012 2. List šetření - strukturovaný rozhovor. 3. List šetření – příklad strukturovaného rozhovoru se seniorkou z Olomouckého kraje 4. List šetření – příklad strukturovaného rozhovoru se seniorem z Winnipegu.
Rozsah práce:	52 s. a 12 s. příloh
Jazyk práce:	Český jazyk